

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Dobré mravy jako korektiv smluvní svobody

Lukáš Beneš

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Lukáš BENEŠ**
Osobní číslo: **R18M0013P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Dobré mravy jako korektiv smluvní svobody**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

- 1) Vymezení pojmu dobré mravy
- 2) Vymezení pojmu smluvní svobody
- 3) Historie a vývoj dobrých mravů
- 4) Srovnání dobrých mravů s jinými korektivy
- 5) Dobré mravy a autonomie vůle
- 6) Dobré mravy v jiných oblastech práva

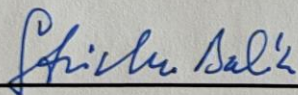
Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

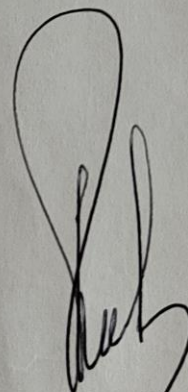
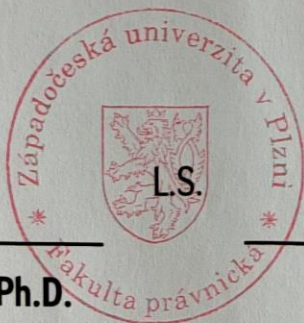
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Alena Bányaiová, CSc.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma **Dobré mravy jako korektiv smluvní svobody** zpracoval samostatně, přičemž veškeré použité prameny a zdroje informací byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Plzni dne 31. března 2023

.....

Lukáš Beneš

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat JUDr. Aleně Bányaiové, CSc., za odborné vedení této práce a za umožnění zvolit si toto téma. Dále bych chtěl také poděkovat mé rodině a přátelům, kteří mě v průběhu studia podporovali.

Obsah

Úvod	1
1. Pojem dobré mravy	3
2. Pojem smluvní svoboda.....	7
2.1. Dílčí projevy smluvní autonomie	8
2.1.1. Autonomie subjektu rozhodnout se, zda vůbec uskuteční určité právně relevantní chování	9
2.1.2. Svobodná volba smluvního partnera.....	9
2.1.3. Autonomie volby obsahu smlouvy	10
2.1.4. Autonomie volby formy smlouvy.....	11
3. Historie a vývoj dobrých mravů.....	12
3.1. Dobré mravy v římském právu.....	12
3.1.1. Závazkové právo.....	13
3.2. Dobré mravy po pádu Římské říše	17
3.3. Dobré mravy v Československu a České republice.....	20
3.3.1. Úprava dobrých mravů v ABGB	20
3.3.2. Úprava dobrých mravů v občanském zákoníku z roku 1950	23
3.3.3. Úprava dobrých mravů v občanském zákoníku z roku 1964	26
3.3.4. Úprava dobrých mravů v novele občanského zákoníku č. 509/1991 Sb.	29
3.3.5. Úprava dobrých mravů v zákoně č. 89/2012 Sb.....	30
4. Srovnání dobrých mravů s jinými korektivy	33
4.1. Dobré mravy ve vztahu k morálce.....	33
4.2. Dobré mravy ve vztahu k dobré víře	34
4.3. Dobré mravy ve vztahu ke spravedlnosti.....	36
5. Dobré mravy a autonomie vůle	38
5.1. Historický pohled na autonomii vůle.....	38
5.2. Autonomie vůle v českém právním řádu	39

5.2.1. Dobré mravy jako korektiv smluvní svobody	39
6. Dobré mravy v jiných oblastech práva	41
6.1. Dobré mravy a dědické právo	41
6.2. Dobré mravy a náhrada škody.....	44
Závěr.....	47
Resumé	51
Seznam použitých zdrojů.....	52

Úvod

Tato diplomová práce na téma dobré mravy jako korektiv smluvní svobody je zaměřena na rozbor dobrých mravů, jejich funkci a historický vývoj ve spojitosti se smluvní autonomií jako stěžejní zásadou soukromého práva. Cílem práce je charakterizovat dobré mravy včetně jejich historického kontextu, jejich postavení v právním řádu České republiky, vymezit jejich funkci v rámci smluvní autonomie a v jiných oblastech práva a přinést ucelený pohled na tuto problematiku.

Téma této diplomové práce jsem si vybral z několika důvodů. Zejména proto, že jsem se s touto právní zásadou často setkával při svém studiu, kde jsem ale neměl příliš mnoho příležitostí se jí věnovat do hloubky. Při výběru tématu jsem si tedy řekl, že je to vhodná chvíle pro bližší prozkoumání této problematiky a že budu mít možnost se věnovat něčemu, co považuji za základní princip soukromého práva jako takového. Velmi mě také zajímalo, jakou dobré mravy zauímají pozici ve vztahu ke smluvní svobodě. Uzavírání smluv je typickým projevem závazkového práva, se kterým se v životě setkáváme velmi často. Když jsem přemýšlel o tomto tématu, napadla mě myšlenka, jak dobré mravy fungovaly v období totalitních režimů a kde se vlastně tento pojem vzal. Proto jsem se ve své práci také zaměřil na zajímavou historii dobrých mravů a smluvní svobody, která sahá až do dob antického Říma.

Diplomová práce je vyjma úvodu a závěru členěna na šest kapitol. První kapitola je věnována vymezení pojmu dobrých mravů. Pokusím se zde tento pojem co nejpřesněji definovat a objasnit, v čem tato zásada spočívá. V druhé kapitole se budu věnovat vymezení pojmu smluvní svobody, kde také popíšu její dílčí projevy. Třetí kapitola je věnována historii a vývoji dobrých mravů. Budu se zde věnovat dobrým mravům a smluvní svobodě v historickém kontextu. Zmíním tedy jejich vývoj od antického Říma, přes úpravu v různých občanských zákonících, až po současnost a jejich zakotvení v českém právním řádu. Ve čtvrté kapitole se budu zabývat srovnáním dobrých mravů s jinými korektivy, konkrétněji je srovnám s morálkou, dobrou vírou a spravedlností. Pátá kapitola této práce bude zaměřena na dobré mravy a autonomii vůle, kde uvedu kromě vymezení této problematiky také historický pohled a zakotvení autonomie vůle

v českém právním řádu. V poslední kapitole se pak budu věnovat dobrým mravům v jiných oblastech práva. Oprostím se tedy od spojení dobrých mravů a smluvní svobody a pokusím se popsat, jak korektiv dobrých mravů působí v oblasti dědického práva a institutu náhrady škody.

Ve své práci budu využívat zejména historickou, teleologickou a srovnávací metodu výzkumu. V různých částech diplomové práce budu pracovat s jednotlivými výše zmíněnými metodami a jejich kombinací.

Při psaní diplomové práce budu pracovat s odbornou literaturou od různých autorů, ačkoliv se mnoho monografií na toto téma nevyskytuje. Nejčastěji tak budu využívat nejrozsáhlejší judikáty, odborné články a komentářovou literaturu.

1. Pojem dobré mravy

Abychom se mohli v této práci zabývat dobrými mravy, je důležité nejprve vymezit tento pojem. První zmínky můžeme nalézt v učení *epieikeia* (lat. *aequitas*). Toto učení má za cíl zjistit, co je spravedlivé a správné v právním prostředí. Základní ideou tohoto učení byla myšlenka, že by se neměla plnit litera zákona, ale jeho duch. Günter Virt ve svém díle tvrdí, že v určitých případech mohou zákony a normy vést k nesmyslným, nemravným a nesprávným důsledkům, zejména při doslovném dodržování a plnění těchto norem.¹ Tyto normy a celé normativní systémy totiž obsahují pravidla chování, která jsou často protichůdná, tudíž není možné z podstaty věci tyto pravidla dodržet vlastním jednáním. G. Virt tvrdí, že pokud by při doslovném dodržování norem mělo docházet k nesmyslným a nemravným důsledkům, nemusí se „(nebo dokonce nesmí se) v takovém případě plnit.“² Toto tvrzení dalo základ dobrým mravům jako takovým a bylo impulsem k jejich formování.

Jak jsem již zmiňoval výše, poprvé byly dobré mravy jako pojem použity v učení *epieikeia*, která se datuje kolem roku 400 př. n. l. Řecký filozof Platón je považován za jakéhosi „objevitele spravedlnosti“. Ovšem do povědomí společnosti se vžil latinský přepis tohoto učení. Základem tohoto přepisu je latinské slovo „*mos*“. To v překladu znamená obyčej, zvyk nebo také mrav. V množném čísle pak „*mores*“ jako „*souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných, avšak právně nezávazných příkazů v nejstarší římské společnosti. V pozdějších dobách se staly mravy předků vzorem soudobým generacím a postupně též pramenem četných právních norem a institucí.*“³ V současnosti se užívá pojem „*bonae mores*“, neboli dobré mravy.

Počátky formování tohoto pojmu se datují do období Římského království. Recepce římského práva se pojem a obsah dobrých mravů rozšiřoval na území jiných států, implementoval se do nejrůznějších právních řádů, kde se také vyvíjel, měnil a konkretizoval dle různých kritérií, jako byly požadavky doby či různé

¹ GÜNTER, Virt. *Epieikeia* - ne literu, ale ducha zákona plňte. In: Getsemany [online].

² GÜNTER, Virt. *Epieikeia* - ne literu, ale ducha zákona plňte. In: Getsemany [online].

³ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. s. 187.

režimy společnosti. Obsah dobrých mravů tak byl odlišný v římském právu, středověku či v pozdějších dobách totalitních režimů a demokracie.

V dnešní době jsou dobré mravy považovány za jednu ze základních zásad soukromého práva.⁴ Požadavek nechovat se v rozporu s dobrými mravy je jakýmsi výrazem mravního poslání soukromého práva. Je to zásada, která zaujímá v českém právním řádu nejbližší vztah k obecnému cíli, tedy k ekvitě, neboli k spravedlnosti a spravedlivému rozhodování. Tato zásada představuje základní společenské hodnoty a má normativní funkci, protože slouží k „*nalézání spravedlivého řešení tam, kde by formální aplikace právních norem vedla k neudržitelným výsledkům.*“⁵ Dobré mravy tvoří spolu s dobrou vírou (*bona fides*), zákazem zneužití práva (*abusus mores*) či například s námitkou podvodu jakousi nejbližší odnož ekvity (*aequitas*) jako pojmu vyššího řádu.

Dobré mravy, spolu se zásadami jmenovanými výše, sloužily již od dob klasického římského práva jako korektiv příliš tvrdých, formálních a v některých případech i amorálních ustanovení právního řádu. Bez užití těchto zásad by mohlo docházet k nesprávným a nespravedlivým následkům. Jsou charakterizovány svou nedefinovaností a nedefinovatelností. Z právního hlediska se tedy jedná o neurčitý právní pojem. Tyto pojmy představují slovní výrazy, které jsou použity v různých právních normách, aniž by byl vymezen jejich rozsah či obsah. „*Jedním z definičních znaků neurčitého právního pojmu bývá považováno to, že se jedná o výraz, který nelze přesně vymezit co do jeho obsahu a rozsahu.*“⁶

Definice tak bývá často součástí různých soudních rozhodnutí, které řeší nejrůznější individuální případy a situace. Dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR „*je třeba dobré mravy pokládat za takový souhrn základních společenských, kulturních a mravních norem, který v minulosti osvědčil jistou neměnnost, vystihuje historické tendence a je sdílen rozhodující částí společnosti, a mají povahu norem základních.*“⁷

⁴ HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. Str. 74.

⁵ HURDÍK, Jan a Petr LAVICKÝ. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. Str. 122.

⁶ MATES, Pavel. K problematice neurčitých právních pojmů ve správním právu. *Právní rozhledy*, 2007, č. 9., s. 327.

⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.11.2014, sp. zn. 33 Cdo 901/2014. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 08. 03. 2023].

Výše zmíněná definice Nejvyššího soudu ČR byla ovšem některými autory kritizována. Například J. Hurdík ve své práci tvrdí, že byla tato definice jistě dobře míněna jako pomůcka ke sjednocení soudní praxe, ale vyvolává ne nepodstatné námitky. Tvrdí, že snaha definovat pojem, kterému byla a je připisována řada významů, v sobě skrývá nebezpečí, protože takováto snaha ztrácí na své normativní hodnotě. Konkrétně pak namítá, že v sobě uvedená definice skrývá tautologickou smyčku. Ta je spatřována v chápání dobrých mravů jako souhrnu společenských, kulturních a mravních norem. Problém vidí v tom, že tyto normy staví vedle sebe na stejnou definiční úroveň. Domnívá se, že nejde o normy shodné úrovně, ale spíše o logické třídy, mezi nimiž je vztah implikace. Normy společenské implikují normy kulturní, které zase implikují normy mravní.⁸

J. Hurdík dále tvrdí, že ztotožnění dobrých mravů s normami je obvyklé v různých právních úvahách, ovšem dle něj nejsou dobré mravy a normy ve vzájemné kompatibilitě z hlediska pojmového i funkcionálního. Z těchto důvodů by tedy bylo vhodnější vzhledem k obecným tendencím přistupovat k hodnotovému pojetí dobrých mravů, které nabývají skutečně normativního obsahu až aplikací na právní vztahy na základě zákonného odkazu. Dále shledává potíž v tom, že zmiňovaná definice konstatuje, že dobré mravy mají povahu základních norem. To má pravděpodobně za cíl zahrnout do právně relevantního rámce uplatnění dobrých mravů pouze hodnoty společensky významné a zásadní povahy. Nicméně v teorii práva neexistuje právní pojem „základní normy“ jako právní termín s definovaným obsahem a definovanou funkcí.⁹

Na základě výše uvedeného J. Hurdík tvrdí, že má zmiňovaný judikát význam zejména jako jakýsi krok na cestě pokusů a omylů než jako v praxi aplikovatelný návod. Ačkoliv v definici dobrých mravů dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR spatřuje nedostatky, tvrdí také, že je přínosné, že diskuze o roli dobrých mravů v českém soukromém právu se ujala právě justiční praxe. Dobré mravy

⁸HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. Str. 80.

⁹ HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. Str. 81.

reprezentují významné společenské hodnoty, které mají v soukromém právu mít své nezastupitelné místo.¹⁰

Pokud bych měl vyjádřit ke zmiňované definici svůj názor, tak bych řekl, že s Hurdíkovým tvrzením do značné míry souhlasím. Mám za to, že vzhledem k výše uvedenému, mohl Nejvyšší soud přijít s definicí lepší a přesnější. Ovšem vzhledem k tomu, že pojem dobré mravy není v zákoně nijak upraven a jedná se neurčitý právní pojem, domnívám se, že je více než na místě, aby se role sjednocování soudní praxe v souvislosti s dobrými mravy ujal právě Nejvyšší soud. Snaha definovat něco, co je ze své podstaty nedefinovatelné, bude vždy problémem, na který bude řada kritiků a autorů odborné literatury upozorňovat. Nicméně pokud by se podařilo vymezit tento pojem dostatečně konkrétně a výstižně, bylo by to velkým přínosem pro adresáty právní normy, kteří by o něm poté měli mnohem bližší představu. To by do značné míry přispělo k právní jistotě adresáta.

¹⁰ HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. Str. 82.

2. Pojem smluvní svoboda

Smluvní svoboda je spolu se zásadou rovnosti smluvních stran projevem zásady autonomie vůle. Její zakotvení nalezneme jak v Listině základních práv a svobod, tak v Ústavě České republiky (dále jen jako „Ústava“). Listina základních práv a svobod nám v článku 2 odstavci 3 říká, že *„každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“* V Ústavě v článku 2 odstavci 4 je napsáno, že *„každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“* Rozdíl mezi těmito větami je v tom, že Ústava toto právo přiznává občanovi, naproti tomu Listina základních práv a svobod se o občanovi nezmiňuje. Vzhledem k zásadě *lex posteriori derogat priori* by tedy pro občany neplatila. Ovšem tento výklad by nebyl v souladu s úmysly zákonodárce.

Dle nálezu Ústavního soudu, ve kterém se píše, že *„Vznik závazkových vztahů musí vycházet zejména z respektu a ochrany autonomie vůle smluvních subjektů, neboť se jedná o zcela elementární podmínku fungování právního státu“*¹¹, můžeme říci, že zásada smluvní svobody patří k elementárním znakům právního státu a její respektování je nezbytnou podmínkou pro jeho fungování.

Výše jsem zmiňoval dva pojmy. „Autonomie vůle“ a „smluvní svoboda“. Tyto pojmy nelze zaměňovat, z důvodu rozsahového, protože smluvní svoboda je dílčím projevem zásady autonomie vůle. Stejně tak je jejím projevem například svoboda vlastnit majetek. Můžeme tedy říci, že smluvní svoboda je pojem zahrnutý v nadřazeném pojmu autonomie vůle. V praxi se můžeme setkat se záměnou těchto pojmů z různých důvodů, např. proto, že smlouva je nejdůležitější nástroj účastníků občanskoprávních vztahů k tomu, aby si mohli svobodně upravit vzájemná práva a povinnosti.¹²

¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2009, sp. zn. IV. ÚS 128/06.

¹² BEZOUŠKA, Petr. Autonomie vůle. Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše. Editor Bohumil Havel, Vlastimil Pihera. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, str. 31.

2.1. Dílčí projevy smluvní autonomie

Zásada smluvní svobody (autonomie) se dá dělit na různé dílčí projevy, které se vztahují k smlouvě jako takové a jejím náležitostem. Smluvní autonomii můžeme dělit na svobodu rozhodnutí, zda určitou smlouvu uzavřít či nikoliv, na svobodnou volbu smluvního partnera, dále na svobodu volby obsahu, formy a typu smlouvy. Tyto dílčí projevy a jejich dělení potvrzuje Nejvyšší soud, který ve svém rozsudku říká, že je „*ponecháno zásadně na uvážení a rozhodnutí samotných subjektů, zda vůbec a s kým smlouvu uzavřou, jaký bude její obsah, jaká bude její forma a též jaký typ smlouvy pro konkrétní případ občanskoprávního styku zvolí.*“¹³

V závazkovém právu se autonomie vůle neomezuje jen na velice široké možnosti soukromoprávních subjektů svobodně si zvolit jednotlivé náležitosti zmíněné výše, ale vyplývá z ní také nutnost užití a uplatnění autonomie vůle při interpretaci smlouvy. Při interpretaci smluvních ustanovení se dbá na to, aby výklad odpovídal vůli smluvních stran. Této zásady se dovolává i Nejvyšší soud, který ve svém rozhodnutí říká, že „*V otázce splatnosti kupní ceny jde o zjištění obsahu kupní smlouvy, pro něž je rozhodná především projevená vůle smluvních stran; jde o důsledek autonomie vůle stran v občanskoprávních vztazích, na něž se dovolatelka odvolává a jež je v obecné rovině zakotvena v ustanovení §2 odst. 3 ObčZ a v oblasti obchodních závazkových vztahů v ustanovení §263 ObchZ.*“¹⁴ Pravidlo, podle něhož má být smlouva vykládána tak, aby to odpovídalo vůli smluvních stran, považuji za správné.

Rád bych také uvedl náleží Ústavního soudu, který v tomto nálezu ukládá orgánům státní moci, aby respektovaly projevy jednotlivce v rámci autonomie vůle, a říká, že právě toto právo bude porušeno, když „*orgán státní moci formalistickým výkladem právních norem odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovýmto projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat*“¹⁵. Z těchto judikátů zmiňovaných výše je zřejmé, že nejvýznamnějším hlediskem pro interpretaci by měla být autonomní vůle

¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 23 Cdo 76/2012.

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 04. 2009, sp. zn. 23 Cdo 1247/2009.

¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2007, sp. zn. I. ÚS 557/05, odst. 29.

účastníků. Ovšem tato vůle nesmí být v rozporu s jazykovým projevem. Tím je myšleno, že pokud je například uzavřena smlouva v písemné podobě, musí být určitost projevu dána obsahem listiny, na které je projev zaznamenán.

2.1.1. Autonomie subjektu rozhodnout se, zda vůbec uskuteční určité právně relevantní chování

Samotná možnost se svobodně rozhodnout, jestli určitý právní úkon (zda uzavřít smlouvu či nikoliv) vůbec učinit, je podstatou smluvní svobody. Tato možnost je plně v rukou jedince, který k uzavření smlouvy nemůže být nijak nucen. Ovšem existují zákonné výjimky, které uzavření smlouvy vyžadují. Jako příklad bych uvedl povinné uzavření pojistné smlouvy, konkrétně pak pojištění odpovědnosti z provozu vozidla. Takováto povinnost uzavřít smlouvu se nazývá kontraktační povinnost neboli smluvní přímus. Pokud nebude kontraktační povinnost splněna, lze ji soudně vynutit. Jedná se tedy o omezení autonomie vůle.

Mimo smluvní přímus existují dle J. Hurdíka další limity smluvní svobody. Tvrdí, že rozhodnutí právní úkon učinit či nikoliv, podléhá především reálné situaci a společenským okolnostem, které obvykle uzavírání smluv výrazně ovlivňují. Příkladem mu je přidělový systém či limitované služby.¹⁶

2.1.2. Svobodná volba smluvního partnera

Svobodná volba smluvního partnera je další velmi důležitá dílčí složka smluvní autonomie. Zjednodušeně lze říci, že dává účastníkům smluvního vztahu možnost zvolit si, s kým uzavřou či neuzavřou smlouvu. Zde existují také určité limitace této svobodné volby. Ta může být omezena opět kontraktační povinností nebo ze zákona. Ze zákonné limitace bych uvedl například institut neopomenutelných dědiců či institut přikázaného nájemce. Konkrétním příkladem by mohla být situace, kdy nájemce, který uzavřel nájemní smlouvu na byt, zemře. V tom případě přechází práva a povinnosti plynoucí z takového nájmu na partnera, manžela atp. Zde spočívá omezení smluvní autonomie v tom, že si nemohu svobodně vybrat spolukontrahenta, se kterým smlouvu uzavřu.

¹⁶ HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, str. 51.

Smlouva samozřejmě není jediným právním úkonem, kde lze uvažovat o možnosti volby adresáta. Existují i jednostranné právní úkony, které umožňují svobodně si vybrat adresáta. Takovýmto úkonem může být závěť. V případě závěti zůstavitel odkáže svůj majetek vybranému adresátovi neboli dědici. Jak jsem již zmiňoval výše, jiná situace by nastala v případě institutu neopomenutelného dědice. V takovém případě si zůstavitel nemůže adresáta zvolit a dochází tak k omezení zůstavitelovy pořizovací svobody.

2.1.3. Autonomie volby obsahu smlouvy

Svobodná volba obsahu smlouvy spočívá v tom, že si účastníci mohou zvolit libovolný obsah právně významného chování, tedy vzájemná práva a povinnosti. Nesmí tím ovšem porušovat zásadu „vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno“. Tato zásada tak tvoří rámec pro autonomní tvorbu vzájemných práv a povinností. Účastníci soukromoprávních vztahů se mohou chovat jakkoliv dle své vůle, pokud neporušují kogentní právní normy a ustanovení a zároveň takové normy a ustanovení neobcházejí. Dále nesmí účastníci jednat v rozporu s dobrými mravy či porušovat jiné korektivy, například zákaz zneužití subjektivních práv, zásadu poctivého obchodního styku, atd.¹⁷

V českém právním řádu existuje několik typů smluv. Smluvní strany mají možnost si vybrat z těchto smluvních typů, nebo uzavřít smlouvu s obsahem, který žádnému takovému smluvnímu typu neodpovídá. Pokud si smluvní strany vzájemně domluví obsah smlouvy, který neodpovídá žádnému smluvnímu typu, bude se jednat o smlouvy nepojmenované (inominátní). Jedná se o kategorii smluv, o které se Nejvyšší soud ve svém rozsudku vyjádřil takto: „U nepojmenovaných smluv určují obsah smlouvy sami její účastníci, kteří si upraví vzájemná práva a povinnosti, jež tvoří obsah smlouvy, která je právním důvodem jejich vzniku.“¹⁸ Dále v rozsudku stojí, že „teprve není-li v určité otázce účastníky nic smluveno, použijí se na závazkový právní vztah vzniklý z nepojmenované

¹⁷ HURDÍK, Jan a Petr LAVICKÝ. Systém zásad soukromého práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, str. 91.

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 23 Cdo 76/2012.

smlouvy analogicky ta zákonná ustanovení, která upravují závazkový právní vztah obsahem a účelem nejbližší.¹⁹

2.1.4. Autonomie volby formy smlouvy

V mnoha publikacích se uvádí, že v občanském právu se uplatňuje zásada neformálnosti právních úkonů. Tato zásada spočívá v tom, že není přesně vymezena forma, dle které má být smlouva uzavřena. To znamená, že si mohou účastníci (smluvní strany) zvolit libovolnou formu smlouvy. Mohou ji uzavřít písemně, ústně, či konkludentně. V některých případech je tato možnost omezena tím, že právní předpis vyloženě požaduje formu písemnou. Například smlouva o spotřebitelském úvěru vyžaduje přímo ze zákona o spotřebitelském úvěru²⁰ písemnou formu a musí obsahovat informace dle tohoto zákona. V praxi se také můžeme setkat s tím, že nepostačuje prostá písemná podoba smlouvy, ale vyžaduje se, aby měl právní úkon formu notářského zápisu. Zásada neformálnosti je prolamována ve dvou případech – pokud formu typu právního úkonu stanoví zákon nebo dohoda účastníků. Tímto je tedy limitována autonomie volby formy smlouvy. Domnívám se ale, že ve většině případů, kdy je vyžadována právě písemná forma smlouvy, se nejedná o zásadní omezení autonomie vůle. Jde o případy, kde je požadována tato forma z důvodu zvýšení právní jistoty smluvních stran. Uzavřením písemné smlouvy pak zabraňuje nebo alespoň výrazně omezuje riziko vzniku pochybností o obsahu smluvních ujednání.

¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 23 Cdo 76/2012.

²⁰ Zákon č. 257/2016 Sb.

3. Historie a vývoj dobrých mravů

Jak jsem již zmiňoval v první kapitole své práce, pojem dobré mravy není pojmem moderním či zcela novým a formování tohoto pojmu sahá až do období starověkého Říma. Jedná se o jeden z nejstarších institutů soukromého práva, kterému položilo základy právě římské právo. Vzhledem k tomu, že dobré mravy nemají jednotnou definici a vysvětlení zásady dobrých mravů nebývá lehkou otázkou, je z mého pohledu znalost historie a vývoje tohoto pojmu důležitá. Z tohoto důvodu se budu následující části práce zabývat právě historií dobrých mravů od římského práva až po současnost.

3.1. Dobré mravy v římském právu

Je pochopitelné, že v nejstarších dobách římského práva měly dobré mravy trochu jiný význam, než dnes. Dobré mravy neboli *boni mores* byly v římském právu chápány jako institut sloužící k zachování určitých pravidel slušnosti a morálky převzatých od předků.²¹ Tento institut nebyl jediným korektivem jednání v té době. Římské právo hovoří mimo dobrých mravů také o dobré víře (*bona fides*), zákazu zneužití práva (*abusus iuris*) a námitce podvodu (*exceptiodoli*).²² Zvyky předků neboli *mores maiorum* představovaly normy náboženské i normy nenáboženské.

Zprvu to byly pouze normy náboženského a etického charakteru. Postupem času se z nich staly normy obyčejového práva a sepsáním Zákona dvanácti desek (*Lex XII Tabularum*), který byl sepsán v polovině pátého století př.n.l., se staly normami práva psaného. Tento postupný proces nebyl nijak jednoduchý, protože aby se mohlo obyčejové právo resp. obyčejové normy stát normami psaného práva, musely se splnit dvě podmínky. Muselo docházet k dlouhodobému a opakovanému užívání právní normy a ve společnosti musel převládat názor, že kodifikace dané právní normy je nezbytná. Tyto dvě podmínky pak musely být splněny kumulativně.

²¹ JANEBA, Jiří. Dobré mravy. epravo.cz [online]. Publikováno 20. 5. 2002 [cit. 19. 03. 2023].

²² SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice. str. 140.

Obečně lze říci, že aby určité právní jednání bylo platné, muselo být v souladu s dobrými mravy, přesněji, nesmělo být v rozporu s dobrými mravy. Pokud by taková situace nastala, existovala velká pravděpodobnost, že by se jednalo o jednání, které by bylo absolutně neplatné, nicotné (*negotiumnullum*). Takové právní jednání by pak nemělo žádné důsledky a hledělo by se na něj, jako by k němu nikdy nedošlo. Absolutní neplatnost právního jednání ve spojení s dobrými mravy je institutem, jenž se z římského práva dostal až do současných právních řádů, což jistě svědčí o nadčasovosti, propracovanosti a důležitosti římského práva.

3.1.1. Závazkové právo

Typickým projevem závazkového (obligačního) práva jsou závazky ze smluv. Dobré mravy představovaly již v klasickém římském právu korektiv smluvní svobody. Svoboda smluvních stran, která se týká stanovení obsahu smlouvy, byla omezena nejenom pomocí zákonných zákazů, ale i určitými mimoprávními standardy. Právě tyto mimoprávní standardy byly označovány jako dobré mravy. Smlouvy, které byly v rozporu s dobrými mravy, v sobě obsahovaly plnění, jež se přičilo obecným pravidlům morálky a etiky. Takovéto smlouvy byly od svého počátku absolutně neplatné. Otázkou bylo a je, zda by měla být neplatností postížena celá smlouva nebo zda by se tato neplatnost měla vztahovat pouze na konkrétní nemravná ustanovení ve smlouvě a tato ustanovení zrušit či pozměnit tak, aby neodporovala dobrým mravům a zbytek smlouvy ponechat v platnosti. Domnívám se, že v takovém případě by měla být smlouva neplatná jako celek.

V římském právu bohužel nenalezne žádnou obecnou doktrínu nebo mnoho příkladů či odkazů týkajících se dobrých mravů. Jedním z autorů, kteří se zmiňují ve svém díle o dobrých mravech, je římský učitel práva a právní teoretik Gaius. Ten ve své učebnici uvádí dva konkrétní příklady, kdy dochází k rozporu s dobrými mravy. První příklad uvádí situaci, kdy v rámci vztahu ze smlouvy je mandatař mandantem pověřen, aby se dopustil krádeže a ukradl určenou věc jinému římskému občanovi, nebo aby ho fyzicky napadl.²³Gaius k tomuto

²³ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 8.

příkladu uvádí, že tento mandát je proti dobrým mravům a z tohoto důvodu nemůže závazek vzniknout. Zde vzniká otázka, zda je toto jednání zakázané či závadné právně anebo morálně. Jak krádež, tak fyzické napadení byly brány v římském právu jako obecné formy deliktu, ale neexistoval žádný zákon, který by tyto delikty výslovně zakazoval. Krádež i fyzické napadení jakožto protiprávní jednání bylo sankcionováno, což s sebou neslo i prohlášení o *infamii* („ztrátě občanské cti a společenské důstojnosti“).²⁴ Vzhledem k neexistenci právní normy, která by vyloženě taková jednání zakazovala, muselo být použito jiné kritérium, pomocí kterého mělo být dosaženo žádoucího výsledku, tedy zneplatnění závadných smluv. Z výše uvedeného je patrné, že Gaius považoval právě dobré mravy jako toto kritérium.

Další situace, kdy závazek nemohl vzniknout, protože byl v rozporu s dobrými mravy, nastal, když se někdo formou stipulace (*stipulatio*) zavázal k vraždě jiné osoby nebo ke krádeži věcí vyloučených z právního obchodu (*res extra commercium*).

O neplatnosti závazku učiněného právě formou stipulace se zmiňuje Iulianus. Ten se zabývá otázkou, zda je takový závazek (učiněný formou stipulace) platný, pokud by se jedna osoba zavázala druhé, že zaplatí určitou částku, pokud tuto osobu neustanoví svým dědicem. Tato částka by tak v podstatě představovala smluvní pokutu. Iulianus se k této problematice postavil s názorem, že takový úkon je neplatný, vzhledem k rozporu s dobrými mravy.²⁵ Svůj názor opírá o Ulpiana, který tvrdí, že by měl být zůstavitel až do své smrti naprosto svobodný co se týká rozhodování o úkonech *mortis causa*. Sjednání smluvní pokuty pro případ, že by zůstavitel neustanovil osobu druhou dědicem, je tak narušení svobodného rozhodování a takové jednání by mělo být v rozporu s dobrými mravy.

Ulpianus se také vyjadřoval ke smlouvám, kde figurovala při jejich sjednávání určitá forma násilí a strachu jako jednání odporující dobrým mravům. Řekl, že: „*Nihilconsensui tam contrariumest, qui acbonaefideiudiciasustinet, quam vis atque metus: quemcomprobarecontrabonos mores est*“. V doslovném

²⁴ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 8.

²⁵ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 9.

překlada to znamená: „*Nic není v takovém protikladu ke konsenzu, který tvoří základ soudního řízení ze smluv v dobré víře, jako násilí a strach: schvalovat něco takového je v rozporu s dobrými mravy.*“²⁶

S postupným vyvíjením římské společnosti se problematika dobrých mravů dostávala do povědomí stále více tehdejších právních teoretiků a přitahovala větší pozornost. Rozpor s dobrými mravy nastával při nedostatečném projevu rodinné oddanosti. Tím je myšleno zejména, že potomci neposkytnou potřebné zabezpečení rodičům či svému patronovi nebo nevykoupí-li svého otce ze zajetí. Takové jednání se přičilo dobrým mravům a nebylo možné ho připustit. Mezi další situace, kdy se klauzule *contrabonos mores* (jednání proti dobrým mravům) používala, patří nepřípustné omezování svobody uvnitř rodiny či v případech, kdy docházelo k nedůstojnému nebo neslušnému chování.

Z tohoto pozdně klasického období se dochovala řada právních textů, které upravují problematiku dobrých mravů z obecného pohledu. Z těchto pramenů vyplývá, že právní úkony, které jsou v rozporu s právními předpisy, zejména pak se zákony, císařskými konstitucemi nebo právě dobrými mravy, jsou absolutně neplatná a nemají žádnou právní sílu. Na tom je zajímavé především to, že zde jsou dobré mravy začleněny do katalogu pramenů práva, protože byly v tomto ohledu přijaty jako normativní systém rovnocenný právu.²⁷

Jak jsem již zmiňoval výše, smlouvy, které se přičily dobrým mravům, byly absolutně neplatné. Stejně tak závazky plynoucí ze stipulace. Nebylo ovšem vždy zcela jednoduché určit, zda je konkrétní jednání v rozporu s dobrými mravy. Římští právníci tak museli mít určité právní cítění a velmi důkladně zjišťovat okolnosti, příčiny a další faktory ovlivňující takové nemorální jednání. Tento přístup se mi jeví jako správný a na tu dobu značně progresivní.

J. Salač ve své publikaci uvádí zajímavý příklad, na kterém se dá ilustrovat zmíněné právní cítění římské právní kultury. Tento příklad se týká řečníka Gaia Visellia Varrona, který byl vážně nemocen a ze strachu že zemře, se rozhodl převést 300 000 sesterciů na svou milenkou Otacilii Laterneis. Pro tento „dar“ nezvolil ale formu závěti, nýbrž formu abstraktně formulované stipulace.

²⁶Ulpianus D 50. 17. 116 pr.

²⁷*Trecenta milia sestertium temihidarioportere*

Otacíliase při zachování formálních úkonů otázala: „*Trecenta milia sestertiumtemihidarioportere?*“ Visellius poté odpověděl: „*Spondeo.*“ Již jsem zmiňoval, že takovéto jednání *mortis causa* se přičí dobrým mravům právě z důvodu, že by měl být člověk ve svém rozhodování svobodný až do své smrti. Na první pohled se to ale jevílo v pořádku, díky stipulační formulí. Zajímavé je ovšem pokračování tohoto příběhu. Visellius se totiž uzdravil a dotčená Otacília ho žalovala o předmětnou částku. Spor byl vyřešen tak, že prétor tuto žalobu zamítl tím, že žalovanému poskytl *exceptiodoli*.²⁸

Tento příklad nám ukazuje, že přístup římských právníků byl velmi vyvážený, citlivý a tvůrčí. Kdyby byl jejich přístup čistě formalistický, nebylo by možné uvažovat o zneplatnění stipulace pomocí *exceptiodoli* kvůli abstraktnímu formulování této stipulace. Prétor zde zcela správně přihlédl k pozadí, účelu a podstatě úkonu. Zmiňovaný příklad nám také ukazuje velmi důležitou roli dobrých mravů v soukromoprávním prostředí. Aby se zjistilo, zda je určitá konkrétní kauza závadná z hlediska dobrých mravů, byli nejváženější římscí občané požádáni o názor a své stanovisko. Toto stanovisko bylo vždy ke konkrétnímu případu, nikoli obecně. Ačkoliv se musel každý případ posuzovat individuálně, klasičtí římscí právníci se snažili co nejobecněji vymezit samotný pojem dobrých mravů. Tvrdili, že jádrem dobrých mravů jsou hodnoty, které drží pohromadě celou společnost. Tím je myšleno zejména smysl pro povinnost, úctu k bohům, rodičům, rodinným příslušníkům a příbuzným, stejně tak přirozený respekt k člověku.

Odkaz na dobré mravy nalezneme v oblasti rodiny zejména, pokud je ohrožena její morální integrita. Oblast rodinného soužití ovšem není jedinou oblastí, kde tvoří dobré mravy korektiv určitého jednání. Smluvní svoboda je principem, ve kterém taktéž vystupují dobré mravy jako nezbytný korektiv a určují její hranice.²⁹

²⁸ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 10.

²⁹ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. S. 11.

Pokud nejsou některé situace vyloženě zakázány zákonem či jinou právní normou, ale jsou zavrženíhodné a nemorální, musí existovat institut, který takové situace postihuje. Již ve starověkém Římě si to uvědomovali, proto se dostávají dobré mravy do širšího povědomí tehdejších právníků, kteří se snažili o jejich co nejpřesnější definici a vymezení. Římskoprávní základy dobrých mravů tak tvoří velmi cenné dědictví, které se promítá do většiny evropských právních řádů.

3.2. Dobré mravy po pádu Římské říše

Po pádu Římské říše v roce 476 hrozilo, že římský právní systém zanikne. Naštěstí došlo k procesu přejímání právních institutů, který zapříčinil integraci těchto institutů do práva národního. Tento proces se nazýval recepce římského práva. Recepce se nejvíce projevila v oblastech soukromého práva, především se soustředila na zkoumání právních pramenů římského práva a na jeho systematiku. Nelze ovšem mluvit o recepci římského práva na všech územích Evropy. Příkladem je Itálie a jih Francie. Zde římské právo nikdy platit nepřestalo, jelikož se na těchto územích využíval princip personality práva.

Zlomem v recepci římského práva byl nález rukopisu Digest z roku 1070. Tento rukopis byl nalezen ve Florencii a následně byl zkoumán na vysokém učení v Bologni na přelomu 11. a 12. století. Byl podnětem pro vznik dvou právnických škol, školy glosátorů a komentátorů. První ze škol, tedy škola glosátorů, odvozovala svůj název od způsobu práce. Glosátoři do textů připisovali poznámky (glosy), které mohli být marginální (nacházeli se na okraji stránky) nebo interlineární (mezi řádky). Tyto poznámky vysvětlovaly text nebo odkazovaly na podobná místa v jiných textech. Za zakladatele je považován Irnerius. Vycházeli ze scholastiky a je potřeba zmínit, že se jim podařilo sjednotit texty rukopisů justiniánských sbírek a vytvořit tzv. obecný (vulgární) text.

Komentátoři poté na školu glosátorů navázali. Název je odvozen od faktu, že vytvářeli komentáře k římskoprávním textům, které byly delší a souvislejší než glosy. Jsou označováni též jako postglosátoři.³⁰

O škole glosátorů a komentátorů se bylo třeba zmínit hlavně z důvodu, že právě komentátoři založili nauku podpůrné platnosti římského práva, kde se římské právo stalo právem obecným, neboli *ius commune*. To se používalo, když se objevily mezery v právu italských měst (ve statutech) nebo se střetávala práva různých měst.³¹

Problematika dobrých mravů v období *ius commune* promítá ve třech okruzích. První z okruhů byly komentáře vztahující se k jednotlivým případům, které byly popsány v *Corpus iuriscivilis*. Zde se přihlíželo k právním názorům klasických římských právníků. Nastávaly ovšem situace, kdy docházelo k odlišnému posouzení a hodnocení jednotlivých případů. Tyto situace nastávaly v důsledku odlišného názoru na společenskou morálku. Díky vývoji společnosti od dob starověkého Říma byly některé charakteristiky té doby přehodnoceny a společnost je vnímala jinak.

Dalším podnětem pro odlišné názory byl nedostatek povědomí o římském společenském prostředí. K zaujetí odlišného stanoviska vedla také jiná úprava daného prostředí (například germánské obyčejové právo). Z toho důvodu byla kupříkladu uznána platnost úmluv *de successione futura* (o budoucím nástupnictví), vzhledem k převládajícímu názoru, že tyto úmluvy se zakládají právě na germánském právu, které je připouští. Odlišnému názoru se také dostávaly úmluvy o výkonu dědického práva po třetí osobě. Ty nadále nebyly považovány za morálně nebezpečné.³²

Přirozeně se s vývojem společnosti objevily nové problémové okruhy, které vyžadovaly posouzení, zda jsou v souladu s dobrými mravy. Jedním z těchto okruhů bylo například to, že v období reformace bylo nabytí odkazu vázáno na podmínku, že osoba, která má odkaz nabyt, přijme určitou náboženskou víru. Tyto klauzule byly shledávány jako nepřijatelné, neplatné a v rozporu s dobrými mravy. V tomto období řada autorů prosazovala názor, že by všechna morálně zavrženíhodná ujednání odporující dobrým mravům měla být nepochybně a bez výjimky považována za *ipso iure* neplatná. Ilegalita, amoralita a počáteční

³⁰ SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. s. 38-39.

³¹ SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. s. 38-39.

³² SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 12.

nemožnost představovaly pro právníky školy přirozeného práva tři základní důvody pro neplatnost právních úkonů. Svůj názor opírali o fakt, že mezi systémem přirozeného práva a morálkou existuje velice blízký vztah.³³

V období 18. a 19. století se užívalo jakési obecné pravidlo, že všechny právní úkony, které jsou v rozporu s dobrými mravy, jsou neplatné. Tento přístup právního myšlení nalezneme například u pandektistů, kteří se věnovali přesnému pojmovému myšlení a vytvořili tzv. pojmovou právní vědu. Hlavním a nejdůležitějším výsledkem pandektistiky je však vytvoření Německého občanského zákoníku (BGB) z roku 1896.³⁴ Pandektisté ovšem nebyli jediní, u kterých můžeme nalézt tento způsob myšlení. Byl také využit při formování občanskoprávních kodifikací v Německu a ve Francii.³⁵

Abychom mohli správně pochopit problematiku dobrých mravů, musíme sledovat vývoj této zásady skrze různá historická období. Společenská morálka se totiž časem mění a spolu s ní a názory na to, zda nějaké právní jednání je či není amorální. Pokud bychom se obrátili zpět a podívali se na vývoj dobrých mravů a morálky, zjistíme, že okruh situací, které nesou určité stigma amorality, se s časem stále zužuje. Velké množství úkonů, které by v minulosti byly považovány za amorální a v rozporu s dobrými mravy, tudíž by nemohly obstát, mohou v současné době vyhovovat nárokům společenské morálky a být tedy společností přijímány. Již jsem zmiňoval pravidlo hovořící o neplatnosti právních úkonů, které nejsou v souladu s dobrými mravy, resp. jsou s nimi v rozporu. Toto pravidlo zůstává stále zachováno, ovšem jeho aplikace se odvozuje od zásad, které v dané době prezentuje veřejné mínění.³⁶

Pro demonstraci dynamicky se měnícího charakteru dobrých mravů uvádí J. Salač případ, který se stal v Německu roku 1975. V tomto případě šlo o posouzení nájemní smlouvy na dvoulůžkový pokoj, která byla uzavřena mezi majitelem hotelu a neoddanou dvojicí. Příslušný soud totiž došel k závěru, že

³³ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 12.

³⁴ SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. s. 43.

³⁵ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 12.

³⁶ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 12.

taková smlouva je morálně závadná a z toho důvodu také neplatná. V současné době by takovéto jednání bylo zcela v pořádku a takto uzavřená smlouva by jistě nevyvolala podobné pochybnosti.³⁷

Ačkoliv se okruh úkonů, které jsou považovány za amorální, s časem zužuje, použitelnost korektivu dobrých mravů se v moderním právu značně rozšířila. Dobré mravy totiž působí jako korektiv neférových a nepřijatelných smluvních ustanovení, které jsou stále více začleňovány do smluv na základě nerovnosti vyjednávacích schopností a postavení smluvních stran. O rozpor s dobrými mravy se bude jednat v moderním pojetí i v případě, kdy mezi vzájemným protiplněním smluvních stran je dán nepřiměřený nepoměr. Tento nepoměr můžeme spatřovat například u lichvy, kde je nerovnost stran zcela očividná. K ochraně ekonomicky slabších stran slouží řada zvláštních zákonů, které se snaží minimalizovat zvýhodňování jedné smluvní strany a chránit strany ekonomicky slabší.³⁸ I přes to zůstává korektiv dobrých mravů velice účinným nástrojem a napomáhá těmto zvláštním zákonům plnit jejich účel.

3.3. Dobré mravy v Československu a České republice

V této části práce bych se rád zaměřil na vývoj problematiky dobrých mravů v Československu a České republice. Tento vývoj lze rozdělit do dvou časových období, přičemž první z nich je právní stav za platnosti ABGB, tedy Obecného zákoníku občanského a druhým je právní stav za platnosti civilních kodexů z roku 1950 a občanského zákoníku z roku 1964. Tato vymezená období se navzájem dosti liší, zejména odlišným chápáním práva jako celku. Odlišně také vymezují občanské právo a jeho funkce.

3.3.1. Úprava dobrých mravů v ABGB

Všeobecný občanský zákoník rakouský z roku 1811, neboli Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (dále jen jako „ABGB“), je velmi

³⁷ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 12.

³⁸ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 12 – 13.

významným pramenem práva pro vývoj dobrých mravů. Tento zákoník totiž obsahuje jakousi konečnou podobu dobrých mravů a představuje vrchol jejich vývoje. ABGB se také stal předlohou pro většinu aktuálních právních řádů na území Evropy. Byl členěn na celkem tři díly, přičemž každý díl upravoval jiné okruhy občanského práva. Od počátků své účinnosti se mnohokrát novelizoval, kdy poslední taková novelizace proběhla v roce 1965.

ABGB platil na českém území do roku 1950, kdy ho nahradil střední občanský zákoník, o kterém se budu zmiňovat v další části práce. Tento zákoník vycházel z římského práva, obsahoval tedy širokou řadu různých ustanovení přejatých z římské právní úpravy. Ne všechna ustanovení ovšem odpovídala římskoprávní úpravě. Nacházela se v něm ustanovení, která byla značně odchylná a v některých případech i opačná. Toto považuji za zcela přirozené, vzhledem k vývoji společnosti a potřebám adekvátně reagovat na nejrůznější situace, které v římskoprávní úpravě upraveny nebyly. Novelizacemi se ovšem některá ustanovení, která byla takto odchylná, vracela zpět ke stavu odpovídajícímu římské právní úpravě.³⁹

Ačkoliv se zákoník věnoval dobrým mravům hned v několika ustanoveních, pro účely této práce je stěžejní zásada, že smlouvy uzavřené v rozporu s dobrými mravy jsou neplatné a nezakládají tak žádné právní jednání. Jak již bylo mnohokrát řečeno, tato zásada, která slouží jako předpoklad pro platnost smluv, pochází již z římského práva a přirozeně se objevila i v ABGB. Konkrétně v § 879, který říká, že „*smlouva, jež se přičíí zákonnému zákazu nebo dobrým mravům, jest neplatna.*“⁴⁰Následně odstavec druhý tohoto paragrafu předkládal výčet smluv, které se přičíily dobrým mravům. Tento výčet byl demonstrativní. Jednalo se například o lichvu, smlouvy týkající se zcizení dědictví, převod sporné věci na advokáta atp.

Zcela zásadní je, že zmíněné ustanovení obsahuje nejen korektiv rozporu se zákonem, ale i korektiv rozporu s dobrými mravy. Pokud by se tam totiž korektiv dobrých mravů nenacházel, vytvářelo by to předpoklad, že všechny

³⁹ DAJCZAK, Wojciech, Tomasz GIARO a Franciszek LONGCHAMPS DE BÉRIER. Český překlad: DOSTALÍK, Petr. Právo římské: základy soukromého práva. Olomouc: IuridicumOlomoucense, 2013. s. 25 – 29.

⁴⁰ § 879 zák. č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, ve znění ke dni 31.12.1949. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 26. 3. 2023].

smlouvy, které splňují zákonné náležitosti, budou uznány za platné, ačkoliv by byly společnostmi považovány za vadné. Role judikatury při posuzování smluv, které jsou v rozporu s dobrými mravy, je kreativní a dynamická. V těchto případech je totiž soudci dáno poměrně široké pole působnosti při dotváření právní normy generální klauzule.⁴¹

Pojem dobré mravy nebyl v ABGB přesně definován a považoval se za neurčitý právní pojem, jehož obsah bylo třeba zjišťovat v jiném než právním souboru norem. Dobré mravy tak představovaly mimoprávní pravidlo vložené do občanského zákoníku, aby rozšiřovalo jeho obsah působnosti. V ABGB nepředstavují dobré mravy jakousi ideální morálku, ale existující a pevně zakotvená společenská pravidla. Dle Kubeše je rozpor s dobrými mravy dán, pokud by smlouva hrubě urážela veřejné mínění. Dle něj jsou dobré mravy právní normy, které byly uznány za dobré soudcem a společnostmi. Touto definicí lze spatřovat vzájemný vztah dobrých mravů, konkrétního právního řádu a veřejného pořádku, stejně jako nezanedbatelnou úlohu soudce v problematice dobrých mravů. Nutno říci, že moderní pojetí dobrých mravů již nedává soudci takové pole působnosti. Moderní právní řády se totiž snaží zabránit tomu, aby soudce za dobré mravy považoval své vlastní standardy.⁴²

Vzhledem k neurčitosti pojmu dobrých mravů byla za potřebí jeho konkretizace pomocí judikatury. Proto Nejvyšší soud Republiky československé, který navazoval na rakouský Říšský soud, vytvořil systém smluv, které odporovaly dobrým mravům. Originálním pramenem judikatury smluv proti dobrým mravům byly smlouvy, které urážely sexuální morálku. Tím byly myšleny zejména smlouvy a všeobecné právní úkony, které souvisely s nevěstinci, jako například půjčka k provozování nevěstince s podílem na zisku či tzv. „bordelová jednání“.

Dále smlouvy spojené s konkubinátem byly považovány za nemravné, stejně tak kuplířské smlouvy a smlouvy s prostitutkami ohledně soulože. Za smlouvy v rozporu s dobrými mravy patřící do druhé skupiny byly také považovány ty smlouvy, které ohrožovaly instituci manželství či rodičovství. Zde

⁴¹ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 141.

⁴² SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 142 – 143.

šlo například o nemravné smlouvy o poskytnutí souhlasu k rozluce či rozvodu. Další skupinou jsou smlouvy, které nějakým způsobem příliš omezují osobní nebo hospodářskou svobodu včetně smluv dotýkajících se náboženského vyznání.⁴³ Konkrétní příklady takových smluv mohou být smlouvy nevolnické, pro něž je typické, že jedna strana hrubě utiskuje a poutá stranu druhou. Do další skupiny lze řadit smlouvy, jež nemají být už z povahy věci učiněny závislými na penězích, tedy případy spadající do tzv. nepřipustné komercializace. Jde tak např. o úmluvu, kdy poskytnutí určité výhody jednomu věřiteli má být utajeno před ostatními věřiteli. Dále jsou nemravné smlouvy o přemrštěných provizích, dohoda o neoznámení trestného činu atd.⁴⁴

O smlouvách v rozporu s dobrými mravy se zmiňuje i Nejvyšší soud. Ten se v rozsudku ze dne 21.12.1920 vyjádřil tak, že *“zákon pokládá za neplatnou smlouvu příčící se dobrým mravům, to jest, když důvod, základ této smlouvy je nemravný.”*⁴⁵ Stejný soud následně rozvádí zmíněnou problematiku konkrétněji a to rozsudkem ohledně případu, ve kterém šlo o exkluzivní odběr piva hostinským. Takovou smlouvu označil Nejvyšší soud za nemravnou a tudíž neplatnou. Judikoval, že *“smlouvu, která pod smluvní pokutou zavazovala hostinského k exkluzivnímu odběru piva od jednoho pivovaru, kdy pivovar se nepřiměřeně zavázal dodávat pivo pouze podle objednávek za dočasné denní ceny.”*⁴⁶

3.3.2. Úprava dobrých mravů v občanském zákoníku z roku 1950

Zákon č. 141/1950 Sb., střední občanský zákoník (dále jen jako „občanský zákoník z roku 1950“) měl zajistit kontinuitu s právním řádem předcházejícího období a vyjádřit nové společenské poměry v oblasti občanského práva po roce 1948. Tento kodex včetně tehdejšího práva sice setrval na principu kontinuity s předcházejícím právním řádem z hlediska formálního, ovšem po materiální stránce došlo k zásadní diskontinuitě. Zde šlo totiž o odmítnutí chápání práva v buržoazním období. Tuto diskontinuitu potvrzovalo přijetí zákona č. 40/1964

⁴³ Zde by se mohlo jednat například o příslibení plnění za změnu víry.

⁴⁴ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 143 – 144.

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. 12. 1920, sp. zn. Rv I 702/20. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 26. 3. 2023].

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27. 5. 1925, sp. zn. Rv I 623/25. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 26. 3. 2023].

Sb., neboli občanského zákoníku z roku 1964 (dále jen jako „občanský zákoník z roku 1964). Ten měl vyjadřovat novou fázi uspořádání společenských vztahů za vyspělého socialismu. Tento kodex se také vyznačoval nesouladem s tradičním romanistickým pojetím občanského práva v kontinentálním právním systému.⁴⁷

Občanský zákoník z roku 1950 se zabýval pravidly socialistického soužití a to konkrétně v § 31 odst. 1, kde bylo stanoveno, že *“projev vůle je třeba vykládat tak, jak to se zřetelem k okolnostem, za kterých byl učiněn, odpovídá pravidlům socialistického soužití.”*⁴⁸ Problém s tímto ustanovením byl v tom, že dále nebylo upřesněno, co přesně „pravidla socialistického soužití“ jsou. Problematiku obsahových náležitostí právních úkonů řeší tento zákoník v § 36 odst. 1, kde bylo stanoveno, že právní úkon je neplatný, pokud se přiči zákonu nebo obecnému zájmu.

S ohledem na výše zmíněná ustanovení bylo třeba vycházet z podstaty socialistického práva, jakožto vyjádření vůle dělnické třídy, zájmům této třídy a všeho pracujícího lidu. Občanské právo v období socialismu nemohlo přiznat právní ochranu právním úkonům, které by mohly narušovat jeho třídní podstatu, nebo které by mařily socialistický účel občanského práva. Takové narušení zájmů by spočívalo v ohrožení socialistického vlastnictví výrobních prostředků nebo plánu rozvoje národního hospodářství. Tehdejší socialistická doktrína vycházela z předpokladu, že se buduje nová socialistická morálka, která spočívá v soudružských vztazích mezi lidmi a zároveň odpovídá pravidlům socialistického soužití. Ve zmiňovaném § 36 odst. 1 byl, ač velmi vágně a neurčitě, vyjádřen obecný zájem, přičemž jeho nedodržování a nerespektování mělo za následek neplatnost daných právních úkonů.⁴⁹

Ty právní úkony, které právní předpisy nižší právní síly či zvláštní zákony prohlašovaly za neplatné, byly považovány za absolutně neplatné. Vyskytovaly se ale také případy, kdy právní předpisy sice stanovily nějaký zákaz, avšak nestanovily sankci neplatnosti. V takových případech bylo zapotřebí použít

⁴⁷ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 145 – 146.

⁴⁸ 1 § 31 odst. 1 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 1. 1951. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 26. 3. 2023].

⁴⁹ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 146.

teleologický výklad a zjistit, jestli je použití sankce neplatnosti žádoucí. Takovou neplatnost bylo třeba dovodit, jestliže byl úkon v rozporu se zájmy dělnické třídy a pracujícího lidu. Těmto zájmům musel odporovat obsah právního úkonu i právní následky, které mají z daného právního úkonu vzniknout. Za situace, kdy právní úkon porušoval pouze pořádkový předpis a jeho obsah nebyl v rozporu se zákonem nebo obecným zájmem, nelze vyvozovat z takového právního úkonu neplatnost. Jde například o uzavření kupní smlouvy v nějakém obchodě, i když už mělo být podle administrativních předpisů zavřeno.⁵⁰

Obecně lze říci, že přístup těchto socialistických občanských zákoníků se vyznačoval značným důrazem na rozpor se zákonem, který byl chápán velmi široce, vzhledem k tomu, že rozpor se zákonem pokrývá i hospodářskou činnost vyplývající ze zásad lidově demokratického společenského řádu, které byly vyjádřeny právním předpisem. Zůstává tak pro aplikaci korektivu rozporu s obecným zájmem celkem malý prostor. Každopádně i v tomto malém zbývajícím prostoru měl pojem obecného zájmu postihnout všechny právní úkony, které byly v nepochybném rozporu se zájmy státu a pracujících.

Vzhledem k výše uvedenému lze říci, že přístup občanských socialistických zákoníků vymezoval chápání obecného zájmu v maximálně možné šíři. To by teoreticky odůvodňovalo neomezené zásahy do soukromoprávní oblasti. Lze tedy konstatovat, že v období platnosti občanských zákoníků z roku 1950 a 1964, byly dobré mravy nahrazeny pojmem obecného zájmu, přičemž jejich význam nebyl stejný. Hlavním rozdílem bylo, že obecný zájem měl postihovat hlavně právní úkony směřující k poškozování státu, zájmů celku a také úkony, které porušovaly pravidla socialistického soužití. Jednalo se například o úkony, kterými docházelo k bezdůvodnému obohacení na úkor nezkušenosti druhého či slabosti rozumu. Konkrétním příkladem takových úkonů je lichva. Právě zmíněná pravidla socialistického soužití měla pravděpodobně být jakousi novou kvalitou dobrých mravů.⁵¹

⁵⁰ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 146 – 147.

⁵¹ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 148.

Jako konkrétní příklady úkonů, vyznačující se rozporem s obecným zájmem, lze z judikatury uvést prodávání alkoholických nápojů pracujícím na úvěr v nadměrné míře. V těchto případech byl rozpor s obecným zájmem spatřován ve dvou rovinách. Za prvé se nadměrnou konzumací alkoholu snižovala výkonnost pracujících, což mělo za následek ohrožení splnění hospodářského plánu. Za druhé pak snaha hostinských dosáhnout zisku na úkor ohrožení plnění tohoto hospodářského plánu, čímž byl dán rozpor s obecným zájmem.

V této kapitole práce jsem zmiňoval pojem neplatnost právního úkonu. Tato neplatnost se rozlišovala na absolutní a relativní, ačkoliv zákoník takové rozlišení neznal a tedy ani nijak neupravoval. Právní úkon se považoval za neplatný *ex tunc*, tedy od samého počátku. Za takto neplatné právní úkony se nepovažovaly jen úkony principiální, ale i úkony od nich odvozené, tedy akcesorické. Za absolutně neplatné byly vždy považovány ty úkony, které se přičily obecnému zájmu či zákonnému předpisu. Absolutní neplatnost mohla vycházet jak z dikce zákoníku, tak i z podstaty důvodu neplatnosti a účelu generální klauzule obsažené v § 36 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1950. V zákoníku se pracuje s přímou neplatností, která spočívala v tom, že následky neplatnosti nastávají, aniž by bylo třeba nějakého soudního výroku. Takového soudního výroku by bylo třeba u nepřímé neplatnosti. V některých případech lze uvažovat o částečné neplatnosti, která spočívá v zneplatnění jen části právního úkonu (například smlouvy). § 44 občanského zákoníku z roku 1950 hovoří o možnosti částečné neplatnosti, pokud by byla nevyhovující a vadná část smlouvy oddělitelná od zbytku smlouvy, přičemž rozhodující pro toto posouzení nebyly zájmy smluvních strany, ale objektivní hledisko.⁵²

3.3.3. Úprava dobrých mravů v občanském zákoníku z roku 1964

Občanský zákoník z roku 1964 nahrazoval střední občanský zákoník z roku 1950. Tato nová úprava občanského zákoníku reagovala na přirozený vývoj socialismu a upravovala některá ustanovení, která nebyla zcela v souladu

⁵² SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 149.

s tímto stupněm vývoje. Zákoník měl přinést zejména přehlednější definici majetkoprávních vztahů, které se mohly uskutečňovat jak mezi občany navzájem, tak mezi občany a organizacemi, které poskytovaly určité služby. Touto novou úpravou tak došlo k většímu zúžení předmětu úpravy občanského zákoníku, než tomu bylo u zákoníku dřívějšího.

Generální klauzuli v tomto zákoníku plnilo ustanovení obsažené v § 39, které znělo takto: „*neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází nebo se přičií zájmům společnosti.*“⁵³ Podstatnou pomůckou při výkladu tohoto ustanovení byl článek VII základních zásad zákoníku, který stanovoval, že nikdo není oprávněn zneužívat svá práva proti spoluobčanům nebo zájmům společnosti. Zároveň se nikdo nesmí na úkor spoluobčanů a společnosti obohacovat. V této generální klauzuli můžeme vidět několik odlišností oproti občanskému zákoníku z roku 1950. Největší změnou je pak očividná změna terminologie. Klauzule nepoužívá pro vyjádření rozporu pojem „přičií“ nebo „porušuje“, jak tomu bylo u generální klauzule obsažené v § 36 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1950. Tyto pojmy zde byly nahrazeny pojmem „odporuje“. Změna těchto pojmů měla být snahou zákonodárce o rozšíření působnosti generální klauzule tak, aby se pod ni dalo podřadit co největší počet případů.

Další změnu lze pozorovat u záměny pojmu „obecný zájem“, který byl naprosto neurčitý a vágní, za pojem „zájem společnosti“, který bohužel nemá výpovědní hodnotu o nic větší. Jako poslední rozdíl je spatřován ve faktu, že do nové generální klauzule jsou výslovně začleněny právní úkony *in fraudem legis*, neboli úkony obcházející zákon. Začlenění těchto úkonů bylo v jiných moderních právních rádech specifickým. Kromě výše zmíněných odlišností byly však klauzule obsažené v § 39 občanského zákoníku z roku 1950 a v § 36 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964 totožné.⁵⁴ Dle mého názoru nešlo o nijak velkou změnu vzhledem k tomu, že došlo pouze k záměně pojmů, které jsou téměř nic neříkající a jsou formulovány stále stejně vágně. Jedinou výhodou nového ustanovení je

⁵³ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 149.

⁵⁴ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 149 – 150.

jeho lehce příznivější znění, vzhledem k faktu, že pod něj lze podřadit více konkrétních případů.

Rád bych se v rámci této kapitoly zmínil trochu konkrétněji o obcházení zákona, které bylo začleněno do nové generální klauzule. Tento pojem je opět relativně neurčitý na rozdíl od rozporu se zákonem, který je už ze svého znění definován jasně. Rozporem se zákonem byl chápán jako rozpor s objektivním právem, tedy se zákonem a všemi právními předpisy vydanými na základě takového zákona, přičemž právní úkon mohl být v rozporu se zákonem jak svým obsahem, tak i účelem. K obcházení zákona pak docházelo za předpokladu, že právní úkon sice nebyl v přímém rozporu se zákonem, ale vedl k tomu, že právní předpis nebyl dodržován.

Obcházení zákona přesněji definoval Nejvyšší soud, který ve svém rozsudku stanovil, že se jedná o *“právní úkony, které sice neodporují výslovnému zákazu zákona, které však svými důsledky směřují k výsledku zákonu odporujícímu.”*⁵⁵ Šlo například o převod spoluvlastnického podílu manžela na manželku v rámci bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Tímto úkonem byl obcházen zákonný režim bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Právní úkony, na které se nahlíželo jako na úkony v rozporu s obecnými zájmy společnosti, musely svým obsahem či účelem být v rozporu se socialistickým společenským zřízením nebo určitým morálním kodexem socialistické společnosti, ze kterého vyplývaly základní zásady socialistického soužití. Konkrétně se jednalo např. o provozování výdělečné činnosti na vlastní účet.⁵⁶ U těchto definic si opět můžeme povšimnout nejasných, frázovitých a neurčitých pojmů, na kterých kolabovalo konkrétní vymezení případů spadajících pod tyto definice, což je dle mého názoru obecnou slabinou většiny ustanovení obsažených v obou občanských zákonících z let 1950 a 1964.

Následkem úkonů, které byly v rozporu se zákonem, takový zákon obcházel či byly v rozporu s obecnými zájmy společnosti, byla jejich neplatnost. Tato neplatnost byla absolutní, stejně jako tomu bylo v předešlé právní úpravě,

⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 4. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1659/97. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 28. 3. 2023].

⁵⁶ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 150 – 151.

příčemž byla sledována z úřední povinnosti.⁵⁷ Pokud byl tedy právní úkon v takovém rozporu, nastávala automaticky jejich neplatnost a úkon neměl žádné právní účinky.

3.3.4. Úprava dobrých mravů v novele občanského zákoníku č. 509/1991 Sb.

Sametová revoluce, která proběhla v roce 1989, měla za následek pád komunistického režimu a přeměnu politického zřízení na pluralitní demokracii. Změna režimu se nedotýkala pouze společnosti, ale i právního řádu. Do té doby platný občanský zákoník z roku 1964 bylo potřeba upravit a novelizovat, protože odpovídal ideologii socialistické společnosti a komunistickému režimu, tudíž nebyl po událostech roku 1989 použitelný. Bylo tak třeba úprav, aby občanský zákoník odpovídal „nové době“ a demokraticky smýšlející společnosti. Tato potřeba vyústila v novelizaci občanského zákoníku z roku 1964 zákonem č. 509/1991 Sb. Touto velmi zásadní novelizací se tak z původně socialistického zákoníku stal zákoník demokratický, který byl přizpůsoben novým společenským poměrům.⁵⁸

Hlavním cílem novelizovaného občanského zákoníku bylo co nejlépe reflektovat a navázat na moderní a vyspělé právní řády kontinentálního právního systému. Tohoto cíle ovšem nebylo možné dosáhnout pouze formální novelizací. Problém spočíval zejména v tom, že se právní řád snažil o formální kontinuitu s předcházejícím socialistickým právem a zároveň se novelizovaný občanský zákoník snažil navázat na právní tradici první československé republiky (období před rokem 1948) a moderní evropské právní řády. Přirozeně tak vznikla materiální diskontinuita právě s předchozí socialistickou úpravou. Novelizace byla dobře míněna, nicméně povaha práva jako konzervativního systému znemožňuje jej změnit pouhou formální novelizací zákoníku.⁵⁹

Nejzásadnější změna úpravy občanského zákoníku z roku 1964 spočívala v rozšíření předmětu občanského práva, které bylo díky komunistickému režimu

⁵⁷ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 151.

⁵⁸ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 582 – 583.

⁵⁹ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 151 – 152.

velmi omezené nedostatečné. Bylo upraveno vlastnictví, které se do té doby dělilo podle forem, přičemž bylo také zakotveno jako jedno ze základních lidských práv a současně byla ochrana vlastnického práva zaručena každé osobě bez rozdílu. Byly také zakotveny současné principy občanského práva, jako je dobrá víra či autonomie vůle. Nová úprava se snažila inspirovat se zahraničními právními systémy a stavět koncepci soukromého práva na moderních principech. Pro tuto práci je ovšem zásadní fakt, že se po relativně dlouhé době vrací do občanského zákoníku pojem dobré mravy, který tak nahrazuje pravidla socialistického soužití. Konkrétně se tak stalo v § 39, kde v poslední části tohoto paragrafu došlo k nahrazení „zájmu společnosti“ za „dobré mravy“. Dobré mravy se tak opět dostaly do popředí a zaujaly své oprávněné primární postavení.⁶⁰

Ve spojitosti s dobrými mravy v této novelizace je potřeba zmínit § 3 odst. 1, který mimo jiné stanovil, že „výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí být v rozporu s dobrými mravy.“⁶¹ Mimo zmíněný § 3 odst. 1 novelizovaného občanského zákoníku se dobré mravy, jako kritérium uplatnění především občanskoprávních sankcí, objevují v řadě dalších ustanovení a to sice v § 148, § 424, § 469a, § 471, § 482, § 564, § 630, § 711 a § 759 novelizovaného občanského zákoníku z roku 1964.⁶²

3.3.5. Úprava dobrých mravů v zákoně č. 89/2012 Sb.

V poslední části této kapitoly bych se rád věnoval úpravě dobrých mravů v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen jako „občanský zákoník“ nebo „NOZ“). Tento občanský zákoník sice s pojmem dobré mravy pracuje, nicméně jak jsem již zmiňoval v první kapitole této práce, neobsahuje samotnou definici a význam tohoto pojmu není nikde objasněn. Je nutné zmínit, že definice dobrých mravů není obsažena ani v jiném právním předpise, která je součástí právního řádu České republiky. Problematiku definovatelnosti této soukromoprávní zásady jsem zmiňoval taktéž v první části práce.

⁶⁰ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 582 – 583.

⁶¹ SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 152.

⁶² HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998. s. 76.

Zásada dobrých mravů tvoří v českém občanském právu jednu ze základních zásad soukromého práva, která reflektuje základní společenské hodnoty. Slouží jako korektiv k formální aplikaci právních norem, která by sama o sobě bez takového korektivu nevedla ke spravedlivým a správným výsledkům řešení jednotlivých případů. Původ dobrých mravů jsem vymezil v této kapitole, tudíž jen pro ucelení zmíním, že se dobré mravy dostaly do českého právního řádu z klasického římského práva, kdy se vlivem recepce římského práva dostal pojem no německého a rakouského práva, kterým se pak inspirovalo i právo české.

Zásadu dobrých mravů občanský zákoník zakomponoval do řady svých ustanovení. První zmínka se nachází v § 1 odst. 2., který stanovuje, že pokud to zákon výslovně nezakazuje, mohou si strany a jednotlivé osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona, nicméně taková ujednání nesmí porušovat dobré mravy, veřejný pořádek či právo, které se týká postavení osob. Zde tedy můžeme jasně vidět, že dobré mravy působí jako korektiv určité autonomie vůle, zejména pak smluvní svobody. Důvodová zpráva ke zmíněnému § 1 odst. 2 NOZ uvádí, že *„Kategorie dobrých mravů je v soukromém právu ustálena, v doktríně je dostatečně zpracována a právní praxi nepůsobí větší potíže.“*⁶³ Z tohoto znění důvodové zprávy jasně vyplývá, že autoři se tím snažili odůvodnit absenci zákonné definice dobrých mravů a že tato absence nebude způsobovat žádné větší potíže adresátům právních norem.

S tímto tvrzením ovšem nemohu úplně souhlasit. Pravdou je, že dobré mravy patří mezi nejstarší instituty soukromého práva a doktrína se jimi opakovaně zabývá, nicméně různí autoři dochází k závěrům, které se dosti liší, což způsobuje neshodu v doktrinálním výkladu o pojetí institutu dobrých mravů a v praxi to zákonitě musí působit potíže. Nehledě na fakt, že vývoj dobrých mravů byl značně ovlivněn totalitními režimy, jejich ideologickým zkreslením a jejich porevoluční podoba nebyla zcela oproštěna od socialistického vlivu. Podoba dobrých mravů se tak musela pozměnit v návaznosti na změny ve společnosti. Tudíž tvrdit, že kategorie dobrých mravů je ustálena, dostatečně zpracována a v praxi nepůsobí žádné potíže je při nejmenším odvážné tvrzení.

⁶³ ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vydání. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a.s., 2012. s. 61.

Další zmínka o dobrých mravech se v občanském zákoníku nachází v § 2 odst. 3, který uvádí, že použití a výklad právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Na toto ustanovení by se dal navázat § 19 odst. 2 NOZ, který hovoří o faktu, že se nepřihlíží k omezení přirozených práv spojených s osobností člověka v míře, která odporuje zákonu, dobrým mravům či veřejnému pořádku. Hlavním významem celého § 2 NOZ je zdůraznit, že přirozená práva člověka jsou limitem pro zákon. To znamená, že interpretace zákona bude správná jen v případě, kdy bude výklad ústavně konformní, bude respektovat obecné právní principy, jakož i obecné zásady soukromého práva. Dále je zdůrazňováno, že je nutné přihlížet hlavně ke smyslu právního předpisu a není možné ho vykládat pouze z jeho slov.⁶⁴

§ 545 NOZ upravuje podmínky vzniku právních následků z právního jednání. Říká, že právní jednání vyvolá právní následky v něm vyjádřené, ale mimo jiné i následky plynoucí z dobrých mravů a zvyklostí. Dále § 547 občanského zákoníku říká, že právní jednání musí svým účelem a obsahem být v souladu se zákonem a dobrými mravy. Toto ustanovení se může na první pohled zdát nadbytečné, vzhledem k podobné úpravě obsažené ve zmíněném ustanovení § 1 odst. 2 NOZ. Zde se domnívám, že je existence takového ustanovení přínosná zejména pro lepší pochopení zásady dobrých mravů a uplatnění této zásady v praxi. Ukládá totiž povinnost souladu právního jednání s dobrými mravy, přičemž v souladu musí být jak obsah, tak i účel právního jednání.

Další ustanovení občanského zákoníku, která se pojí s dobrými mravy, jsou § 580 a 588. Zde se hovoří o neplatnosti právního jednání, která se přičí dobrým mravům a zákonu. Dále v § 846 je zmiňováno, že lze osvojit zletilého jen za předpokladu, že to není v rozporu s dobrými mravy. Občanský zákoník dále pracuje s institutem dobrých mravů v § 245, § 691 odst. 2, § 1221 odst. 1, § 2072 odst. 1 i 2, § 2331, § 2909 a § 3001 odst. 2 NOZ.

⁶⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vydání. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a.s., 2012. s. 63.

4. Srovnání dobrých mravů s jinými korektivy

V této kapitole se budu věnovat i jiným korektivům, než jsou dobré mravy. Přirozeně nejsou dobré mravy jediným korektivem, který je obecně uznávaný a napomáhá zmírňovat příliš tvrdá a formálních ustanovení právního řádu. K takovým korektivům můžeme řadit morálku, dobrou víru a spravedlnost. Tyto korektivy jsou navzájem propojeny a tak často dochází k jejich záměně, ačkoliv nemají totožný obsah. Níže se budu věnovat každému z těchto tří korektivů a pokusím se objasnit jejich obsah a funkce, jakož i jejich vztah k dobrým mravům.

4.1. Dobré mravy ve vztahu k morálce

Řada právních teoretiků, autorů odborných publikací a právníků často zaměňují morálku s dobrými mravy. V rámci vyhledávání relevantních informací k této problematice jsem se setkal také s případy, kdy byla morálka a dobré mravy stavěny na stejnou úroveň. Tento přístup ovšem není správný vzhledem k tomu, že jak jsem již zmiňoval, tyto pojmy nemají stejný obsah. Zásadním rozdílem je, že morálka představuje předem známá a jasná pravidla, zatímco dobré mravy nelze předem konkretizovat a jasně určit, protože se jedná o neurčitý právní pojem, který je ze své podstaty nedefinovatelný. Obsah dobrých mravů je konkretizován až jejich samotnou aplikací na konkrétní případy. Dalo by se tedy říci, že morálka je užším pojmem ve vztahu k dobrým mravům.

Další odlišnost lze spatřovat v charakteru těchto pojmů a v systému, do kterého spadají. Dobré mravy představují právní pojem a základní zásadu soukromého práva a jsou součástí právního řádu. Dodržování zásady dobrých mravů tak lze státní mocí vynutit a při nedodržování také sankcionovat. Morálka ale není oproti dobrým mravům právním pojmem a nevyskytuje se v právním řádu, což znamená, že nemůže být vynucována státní mocí.

Na základě výše popsaného tak lze tvrdit, že každý z těchto pojmů spadá do jiného systému. Systému právního a morálního. Pokud zmiňuji systémy, tak musím konstatovat, že morálka netvoří jen jeden systém, nýbrž množinu systémů (systémová pluralita morálky).⁶⁵ V praxi to znamená, že každý může mít vlastní morální systém, který se bude od morálních systémů ostatních lišit. Na jedné straně tedy stojí morálka, která může pro každého jedince představovat nějaké jiné hodnoty, na straně druhé pak stojí dobré mravy, které jsou obecně známé a uznávané.

Dalším významným rozdílem je fakt, že morálka představuje určité subjektivní vnitřní přesvědčení, které poté ovlivňuje chování člověka. Dobré mravy, které jsou součástí právního řádu, působí navenek a pro jejich užití je potřeba konkrétního případu, na který se dají dobré mravy aplikovat. Z toho vyplývá, že dobré mravy jsou ve srovnání s morálkou jakousi vyšší hodnotou.⁶⁶

Na závěr lze shrnout, že morálka a dobré mravy nejsou pojmy stejnými, neplní stejnou roli ve společnosti, nemají stejnou funkci a obsah a tudíž je nelze stavět na stejnou úroveň a už vůbec ne zaměňovat. Na jedné straně stojí dobré mravy jako pojem právní, vynutitelný a obsažený v právním řádu. Na druhé straně stojí morálka jako pojem neprávní, neobsažený v právním řádu, který není vynutitelný a pro každého může představovat něco jiného.

4.2. Dobré mravy ve vztahu k dobré víře

Dobrá víra (*bona fides*) je pojem, který se v právním řádu České republiky využívá poměrně často. Podobně jak je tomu u dobrých mravů, neobsahuje žádný právní předpis jeho legální definici. Výklad tohoto pojmu opět není zcela jednotný, ovšem v tomto případě to nepovažuji za problém na rozdíl od výkladu pojmu dobrých mravů. Dobrá víra je podobně jako morálka určitým subjektivním hlediskem a vnitřním přesvědčením jednotlivce.

⁶⁵ HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 1998. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. s. 122 – 127.

⁶⁶ VÁCLAVEK, Petr. Odraz zásady dobrých mravů v občanském právu [online]. Brno, 2004 [cit 29.3.2023]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. s. 29 – 31.

Nejvyšší soud definoval dobrou víru ve svém rozsudku z roku 1999. V tomto rozsudku definoval, že dobrá víra je „*vnitřní přesvědčení nabyvatele, že nejedná protiprávně. Jde tedy o psychický stav, vnitřní přesvědčení subjektu, které samo o sobě nemůže být předmětem dokazování. Předmětem dokazování mohou být skutečnosti vnějšího světa, jejichž prostřednictvím se vnitřní přesvědčení projevuje navenek, tedy okolnosti, z nichž lze dovodit přesvědčení nabyvatele o dobré víře.*“⁶⁷

Zásada dobré víry je jednou ze zásad soukromého práva a je zařazena do právního řádu České republiky. Pokud se podíváme na historický vývoj dobré víry a její různé pojetí v rámci srovnávací analýzy evropské právní kultury a způsobu začlenění do systému českého občanského práva, tak není pochyb o jejím místě mezi právními principy, tedy normativními korektivy s obecnou platností.

Oproti rozdílu mezi morálkou a dobrými mravy, se zde v tomto případě setkávají dva právní pojmy. To způsobuje jejich poměrně častou záměnu a diferencovat tyto pojmy je tak ještě o něco složitější. Nicméně se opět nejedná o stejné pojmy, vzhledem k jejich rozdílnému obsahu. Dobrá víra je vnímána jako vnitřní stav mysli a představuje tak psychologickou a mravní kategorii. Oproti tomu dobré mravy vyjadřují vnější hodnoty, proto jsou pojmem hodnotovým.⁶⁸

Výše jsem zmiňoval, že obsah dobrých mravů a dobré víry není totožný, ovšem tento obsah se i tak často překrývá, což způsobuje záměnu těchto pojmů. To ale nelze brát jako argument pro jejich záměnu. Dobrá víra totiž není generálním korektivem výkonu subjektivních práv a povinností (na rozdíl od dobrých mravů), ale spíše korektivem výkonu práv a povinností v případech, kdy je dána mezi soukromoprávními subjekty určitá hlubší důvěra. Ta může být vyjádřena např. smlouvou. Dalším rozdílem je, že dobré mravy jsou kritériem pro posuzování platnosti právních jednání, kdežto dobrá víra takovou pozici nezaujímá.⁶⁹

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.2.1999, sp. zn. 21 Cdo 1465/98. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 29. 3. 2023].

⁶⁸ HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 1998. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. s. 115.

⁶⁹ TÉGL, Petr. Nový občanský zákoník: O dobrých mravech. Bulletin advokacie [online]. 2011, 7. vyd., s. 3 [cit. 29. 3. 2023]. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 29. 3. 2023].

Jako shrnutí lze konstatovat, že dobré mravy a dobrou víru nelze vzájemně zaměňovat, i když mají podobný obsah a jedná se o zásady soukromého práva zakotvené v českém právním řádu. Oběma pojmům chybí legální definice uvedená v některém právním předpise, což ale není důvodem pro jejich záměnu a nesprávné užívání. Dobrá víra je důležitým institutem občanského práva a zaujímá samostatné místo vedle dalších zásad soukromého práva.

4.3. Dobré mravy ve vztahu ke spravedlnosti

Kritérium spravedlnosti (neboli *ekvity*), stejně jako jeho dílčí projevy, je charakterizováno pojmovou a do určité míry i funkcionální nedefinovaností. Zákodárce v tomto případě pojmovou stránku těchto kategorií nedefinuje. To ovšem není z důvodu, že by zákonodárce byl nedůsledný, ale definováním tohoto pojmu by popřel jejich smysl. Ten spočívá v jejich pružnosti, ve schopnosti reagovat na mravní a sociální stav společnosti a schopnosti využít citu pro právo. Konkrétní obsah neurčitěho pojmu spravedlnosti mu dodávají účastníci právních vztahů a osoby aplikující právo v konkrétních případech.⁷⁰ Pojem „spravedlnost“ není definovaný tedy zejména proto, že vnímání spravedlnosti a posouzení, co je a co není spravedlivé, je zcela subjektivním hodnocením jedince.

Pokud bychom se měli pokusit spravedlnost nějakým způsobem obecně definovat, můžeme říci, že je to součást společenského života, subjektivní vnímání pozitivních i negativních hodnot nebo také jako ideální chování člověka či celé společnosti. Dle Masarykova naučného slovníku znamená spravedlnost „*ctnost, která určuje mravní jednání člověka se zřetelem na práva bližního, nečiníc jim sama újmy.*“⁷¹ Lze tedy odvodit, že ekvita není obecnou přijímanou hodnotou, ale určitým vnitřním hodnocením reality.

Rozdíl mezi dobrými mravy je zde naprosto patrný. Dobré mravy jako uznávaná zásada soukromého práva a obecně přijímaná hodnota představují základní pravidla, na kterých se shodla společnost v průběhu vývoje. Naproti

⁷⁰ HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 1998. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. s. 73.

⁷¹ Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Díl VI., R-S. digitalniknihovna.cz[online].[cit.29.3.2023]. s. 885.

tomu spravedlnost je čistě subjektivní vnímání určitých hodnot. Zaměňovat tyto dva pojmy tudíž nelze.

5. Dobré mravy a autonomie vůle

V této kapitole se budu věnovat dobrým mravům ve vztahu k autonomii vůle. Pojem autonomie vůle jsem definoval v druhé kapitole této práce, takže již definici pojmu v této kapitole nebudu věnovat takovou pozornost. Rád bych ale stručně vymezil historii a vývoj autonomie vůle a poté se zaměřil na dobré mravy působící v autonomii vůle jako korektiv, kde dochází k určitému omezení smluvní svobody.

5.1. Historický pohled na autonomii vůle

Kořeny autonomie vůle lze spatřovat ve středověku, kdy vzniká mezinárodní právo soukromé, zejména pak v souvislosti se smluvní autonomií, ke které dochází při volbě práva rozhodného. První pokusy o volbu rozhodného práva pro určitá právní jednání se objevují v severní Itálii ve 13. a 14. století v návaznosti na obchodování v přístavních městech. I Přes tyto pokusy se ale ucelený koncept smluvní svobody zformoval až v 16. století, což měl na svědomí Dumoulin, francouzský právník, který je také označován za „otce smluvní autonomie“⁷²

Dalším vývojem prochází princip autonomie vůle v období renesance. Myšlenku tohoto principu lze najít u různých právníků a osobností té doby. Můžeme ji nalézt v myšlení Huga Grotia, v teorii Thomase Hobbesa či v teorii přirozeného zákona Johna Locka, jehož základem byl respekt k svobodě lidí a vzájemné uznávání práv jedinců.⁷³ Jednou z nejvýznamnějších událostí ve spojení s autonomií vůle bylo vydání Deklarace práv člověka a občana v roce 1789. Právě tam byly totiž zakotveny mnohá práva a mimo jiné i zásady, které zdůrazňovaly svobodu člověka a jeho činů (za předpokladu že bude člověk činit jen to, co nebude škodit druhému).

⁷² NYGH, Peter. *Autonomy in international contracts*. New York: Oxford University Press, 1999. s. 3 a násl.

⁷³ BEZOUŠKA, Petr. *Autonomie vůle. Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Editor Bohumil Havel, Vlastimil Pihera. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 33.

5.2. Autonomie vůle v českém právním řádu

Jak jsem v kapitole druhé zmiňoval, ustanovení o autonomii vůle se vyskytuje v českém právním řádu na několika místech. Autonomie vůle je vyjádřena v Ústavě, konkrétně v ustanovení článku 2 odst. 4. Velmi podobné ustanovení obsahuje také Listina základních práv a svobod, a to v článku 2 odst. 3. V rámci soukromého práva záleží na rozhodnutí osob nacházejících se v určitém soukromoprávním vztahu, jakým způsobem si vzájemná práva a povinnosti upraví. Takové chování musí však být umožněno nějakým právním předpisem. Tuto roli zde zaujímá občanský zákoník, který tak činí prostřednictvím § 1 odst. 2.

5.2.1. Dobré mravy jako korektiv smluvní svobody

Při řešení problematiky autonomii vůle, je třeba poznamenat, že tato autonomie není absolutní. Podléhá určitým omezením a je tak limitována. Ze své podstaty je nezbytné, aby nějaké limity autonomie vůle existovaly. Pokud by totiž žádná omezení neexistovala, způsobovalo by to chaos a každý by si tím pádem mohl dělat, co by chtěl. Omezení je nezbytné také ve vztahu k základnímu pravidlu, že *„svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda jiných“*⁷⁴ Základním omezením je v první řadě zákon, který tak činí pomocí kogentních ustanovení, od kterých se nelze nikterak odchýlit. Pokud je v zákoně obsažena kogentní právní norma, tak ujednání, které je odchylné od takové normy, je nepřípustné.

Mimo zákon lze omezit smluvní svobodu také pomocí korektivů, jakými jsou právě dobré mravy a například ještě veřejný pořádek. To vyplývá ze zmíněného ustanovení § 1 odst. 2 občanského zákoníku, který ve druhé části říká, že je zakázáno jakékoliv jednání, které by bylo v rozporu s dobrými mravy či veřejným pořádkem.

⁷⁴ HURDÍK, Jan a Petr LAVICKÝ. Systém zásad soukromého práva. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 50.

Na základě výše uvedeného lze tvrdit, že každý má právo se svobodně rozhodovat a jednat o svých právech a povinnostech, zejména pak svobodně uzavírat smlouvy, tvořit jejich obsah, zvolit si její formu a vybrat si, s kým smlouvu uzavře. Toto je ale možné pouze za předpokladu, že toto jednání (zde je myšleno jak jednání samotné, tak jeho obsah, charakter a účel) nebude v rozporu se zákonem, dobrými mravy či veřejným pořádkem. Jednání nesmí být taktéž v rozporu s právy týkající se postavení osob. Pokud by se právní jednání dostalo do rozporu s některým z uvedených korektivů, znamenalo by to jeho neplatnost.

Smluvní svoboda jako jeden z projevů autonomie vůle tak zakládá velmi široké pravomoci, které jsou ale limitovány korektivem dobrých mravů s tím, že je nutné při jakémkoliv projevu smluvní svobody toto kritérium zohlednit. Dobré mravy nejsou jediným korektivem smluvní svobody. Mezi další patří například spravedlnost, dobrá víra či zákaz zneužití práva. O některých z těchto korektivů jsem se zmiňoval v předchozí kapitole práce.

6. Dobré mravy v jiných oblastech práva

Ve své práci jsem se zabýval dobrými mravy zejména ve spojitosti se smluvní svobodou a se závazkovým právem. V této kapitole se budu věnovat jiným oblastem práva, ve kterých se objevují dobré mravy. Půjde o instituty občanského práva, jmenovitě pak dědické právo a institut náhrady škody ve spojitosti s dobrými mravy. Tyto instituty budou zkoumány jak z jejich historického hlediska, tak ze současného pohledu. Uvedu tedy úpravu těchto institutů v občanském zákoníku z roku 1964, po jeho novelizaci zákonem z roku 1991 a konečně úpravu v zákoně č. 89/2012 Sb., tedy v současném občanském zákoníku. Pro upřesnění je potřeba zmínit, že s novým občanským zákoníkem přišla i změna terminologie, kdy byl pojem „právní úkon“ nahrazen pojmem „právní jednání“. Ve své práci operuji s oběma pojmy, tudíž výše zmíněné je pouze pro upřesnění.

6.1. Dobré mravy a dědické právo

Občanský zákoník z roku 1964 pojem dobré mravy neznal. Tento pojem byl nahrazen pravidly socialistického soužití a pojmem „zájem společnosti“, což odpovídalo době, ve které byl tento zákoník vytvořen. Tyto pojmy se projevovaly v rámci institutu dědického práva pouze u vypořádání dědictví a v případech, kdy docházelo k nabytí věci od neoprávněného dědice. Tento zákon umožňoval dědit jak ze zákona, tak ze závěti (případně oběma případy). Pokud nastala situace, že dědiců bylo více než jeden, zákon umožňoval vypořádat dědictví mezi sebou pomocí dohody, která musela být sepsána u státního notáře.⁷⁵ To bylo možné, jen pokud smlouva neodporovala zákonu či pravidlům socialistického soužití.

Při rozdělování dědictví zákon umožňoval převzetí části i celého dědictví jedním dědicem za předpokladu, že toto převzetí bylo v souladu se zájmy společnosti a bylo účelné. Co se týká ostatních dědiců, tak ti byli uspokojeni buď

⁷⁵ § 482 odst. 1 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 4. 1964. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 29. 3. 2023].

v peněžích, nebo ze zbytku dědictví.⁷⁶ Pokud tedy neodpovídala zůstavitelova poslední vůle zájmům společnosti, byla zde možnost se od poslední vůle odchýlit v rámci určení dědice. Od velikosti dědického podílu se ale odchýlit nedalo.

V praxi mohla nastat situace, kdy osoba nabyla věc od neoprávněného dědice, kterému ale bylo dědictví potvrzeno. Když taková situace nastala, na nabyvatele se hledělo, jako by věc nabyl od dědice oprávněného.⁷⁷ Tato ochrana sloužila především k zachování stability jednotlivých právních vztahů vzniklých na základě rozhodnutí o nabytí dědictví státním notářstvím. Taková ochrana byla možná jen za předpokladu, že předmět pocházel z majetku zůstavitele a byl konkrétně určen jako položka daného dědictví. To znamená, že se nemohlo jednat například o finanční částku v hotovosti.⁷⁸

Po novelizaci v roce 1991 přibyla v občanském zákoníku možnost vydědění. Dědit bylo stále možné ze zákona, či ze závěti. Institut vydědění obsahovalo ustanovení § 469a, který říkal, že zůstavitel mohl vydědit potomka za předpokladu, že potomek zůstaviteli neposkytl potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiné závažné situaci. Takové jednání bylo v rozporu s dobrými mravy, což také tento paragraf ustanovoval.⁷⁹ Poskytnutí potřebné pomoci bylo třeba, pokud si zůstavitel nebyl schopen obstarat základní životní potřeby sám či bez cizí pomoci, přičemž o zůstavitele nebylo postaráno jiným způsobem. Při posuzování této problematiky bylo samozřejmě třeba brát v potaz i to, jestli měl potomek možnost zůstaviteli pomoci a zda zůstavitel tuto pomoc nějakým způsobem neodmítl.⁸⁰ Důvodem vydědění krom výše zmíněného byly například situace, kdy byl potomek odsouzen pro úmyslný trestný čin, dále když vedl trvale nezřízený život nebo neměl potomek o zůstavitele zájem. Tyto zmíněné případy byly v rozporu s dobrými mravy a představou společnosti o ideálním a správném chování.

⁷⁶ § 484 odst. 2 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 4. 1964. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 30. 3. 2023].

⁷⁷ § 486 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 4. 1964. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 30. 3. 2023].

⁷⁸ ČEŠKA, Zdeněk. Občanský zákoník: komentář. Díl II., (§ 222 až 510). Praha: Panorama, 1987. Zákony - komentáře. s. 728.

⁷⁹ § 469a zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 1. 1992. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 30. 3. 2023].

⁸⁰ ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. II, § 460-880. Praha: C.H. Beck, 2008. Velké komentáře. s. 1262.

V předchozím odstavci jsem zmiňoval jako důvod pro vydědění nezájem potomka o zůstavitele. Z takového znění není ovšem zcela jasné, co vlastně pojem „nezájem“ znamená a jak se projevuje v praxi. Bylo tedy třeba v jednotlivých případech zkoumat nejenom, zda projevila o zůstavitele zájem, ale i to, zda sám zůstavitel jeví zájem o takový příbuzenský vztah. Dále bylo nutné posoudit, zda se potomkův nezájem zůstavitele citově dotýká a jestli je mu takto způsobený stav nepříjemný. Pokud by zůstavitelovi takový stav příjemný nebyl, lze uvažovat o vydědění. V případech, kdy neměl naopak zůstavitel zájem o potomka, se o vydědění uvažovat nemohlo. Posuzovat se musel v jednotlivých případech jak nezájem, tak i zájem potomka o zůstavitele. V rozporu s dobrými mravy totiž mohl být právě i zájem o zůstavitele a to zejména v situacích, kdy takový zájem překračoval principy společenské slušnosti a byl projevován se zavrženíhodnou a nemravnou pohnutkou. Potomek mohl projevovat zájem o zůstavitele je „na oko“, ovšem skutečným účelem byla například vidina nabytí dědictví.

Novelizací občanského zákoníku se na některých místech také změnila terminologie. Konkrétně se to týká ustanovení obsaženého v § 471 odst. 1, § 482 odst. 2 a § 486. Zde byl pojem „zájem společnosti“, nahrazen pojmem „dobré mravy“. K této problematice jsem se již vyjadřoval ve třetí kapitole své práce. Kromě záměny pojmů však nedošlo po obsahové stránce ke změně těchto ustanovení.

Největší změna v oblasti dědického práva přišla spolu s novým občanským zákoníkem, který zavádí nové dědické právo. Touto změnou dochází k mimo jiné ke značnému rozšíření dědických skupin a okruhu zákonných dědiců. Nově lze dědicem ustanovit i právnickou osobu, což do té doby nebylo možné. Další novinkou je také rozšíření důvodů, pro které nebylo možné dědit. Tyto důvody můžeme najít v § 1646 a § 1647. První ze zmíněných paragrafů obsahuje v písmenu a) až d) důvody, které umožňují vydědit neopominutelného dědice. Zde si můžeme povšimnout změny terminologie, kdy byl pojem „potomek“ nahrazen pojmem „neopominutelný dědic“. Oproti původní úpravě přibývá možnost vydědit neopominutelného dědice, který trvale vede nezřízený život. Co se týká důvodů obsažených v bodě a) a b), ty zůstávají totožné. Změnou u všech důvodů pro vydědění je pak to, že se zde nenachází zmínka o dobrých mravech. Tento fakt je způsoben tím, že výše uvedené důvody jsou natolik společensky

nežádoucí, zavrženíhodné a závažné, že se u nich rozpor s dobrými mravy presumuje zcela automaticky. Další změnou je pak změna pojetí u neposkytnutí pomoci. Změna se projevuje tak, že neposkytnutí pomoci již nemusí být v rozporu s dobrými mravy, ale je aplikovatelné obecně na kteroukoliv závažnou životní situaci, ve které se zůstavitel nachází. Pojetí tohoto důvodu se tedy rozšířilo.

U vydědění z důvodu odsouzení pro trestný čin je nově odstraněna podmínka, která stanovovala minimální délku odsouzení. Neopominutelný dědic tak může být vyděděn, pokud spáchal trestný čin za okolností, které vypovídají o jeho zvrhlé povaze. Posledním důvodem vydědění je v § 1646 nového občanského zákoníku stanoven trvale nezřízený život. Tento důvod nebyl co do výkladu nijak pozměněn oproti předchozí úpravě. Úplně poslední důvod vydědění je obsažen v § 1647, který říká, že lze vydědit i neopominutelného dědice, který je marnotratný nebo zadlužen, přičemž je zde obava, že takovýto dědic nezachová pro své potomky povinný díl z dědictví. U marnotratnosti nastává problém v její interpretaci. Co je pro někoho marnotratností, může být pro jiného naprosto běžnou spotřebou. Představa marnotratnosti je tedy velmi subjektivní a je třeba posuzovat tuto problematiku subjektivně v závislosti na konkrétním případě.⁸¹

6.2. Dobré mravy a náhrada škody

Institut náhrady škody byl zakotven v občanském zákoníku z roku 1964 v § 424. Zde bylo uvedeno, že kdo úmyslně jedná v rozporu s pravidly socialistického soužití a takovým jednáním způsobí škodu, je za ni právně odpovědný.⁸² Pravidla socialistického soužití zde působily jako korektiv právních jednání, které se přičily zájmům společnosti. Mělo to tedy stejnou funkci jako korektiv dobrých mravů, zejména proto, že v období platnosti občanského zákoníku z roku 1964 vystupovala pravidla socialistického soužití jako „náhrada“ dobrých mravů. Ty se vrátily do právní úpravy novelizací tohoto zákoníku. Ustanovení § 424 tedy prezentuje určité ideologické přesvědčení, které stavělo na myšlence, že adresáti právní normy byli povinni dodržovat jednak zákonné

⁸¹ ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§ 1475 až 1720). Praha: WoltersKluwer, 2014. s. 360 – 365.

⁸² § 424 zák. č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 4. 1964. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 30. 3. 2023].

normy, ale i pravidla socialistického soužití. Tyto pravidla byly stavěny v podstatě na roveň zákonu, tudíž jejich porušení se rovnalo porušení zákona, což znamenalo mimo společenského odsouzení i vznik právní odpovědnosti.

Samotné porušení pravidel socialistického soužití nicméně ještě nezakládalo občanskoprávní odpovědnost. K tomu bylo zapotřebí, aby mezi porušením socialistického soužití a následkem, tedy vznik škody, existoval kauzální nexus neboli příčinná souvislost. Aby tak mohlo jít o úmyslné jednání, bylo dle zákona potřeba zavinění. Z praxe však vyplývá, že ustanovení obsaženo v § 424 bylo aplikováno jen velmi ojediněle.

Ustanovení, která se týkala institutu náhrady škody, jsou mimo zmíněný paragraf obsažena ještě v § 442 odst. 2, § 447 odst. 2 a neposlední řadě v § 448 odst. 2. Tyto paragrafy stanovovaly možnost přiznat vyšší částku při určování rozsahu náhrady škody za předpokladu, že by nepřiznání dané částky bylo v rozporu s pravidly socialistického soužití.

Co se týká novelizace občanského zákoníku z roku 1964 ve vztahu k institutu náhrady škody, nenastaly zde žádné zásadní změny. Jedinou změnou pak bylo již zmíněné nahrazení pojmu socialistického soužití pojmem dobré mravy. V této novelizované úpravě tedy bylo stanoveno, že všem občanům je uložena povinnost respektovat a dodržovat zákon a povinnosti z něj vyplývající, ale také jednat v souladu s dobrými mravy a dodržovat povinnosti jimi stanovené. Obdobně jako v předchozí úpravě bylo stanoveno, že pokud dojde ke vzniku škody úmyslným jednáním, které je v rozporu s dobrými mravy, a mezi tímto jednáním a následkem (vznikem škody) je dána příčinná souvislost, zakládá to občanskoprávní odpovědnost. V této souvislosti Nejvyšší soud uvedl, že za jednání, které je v rozporu s dobrými mravy, se považuje „šikanózní výkon práva“. Tímto bylo myšleno jednání směřující k poškození jiné osoby, ačkoliv takové samotné jednání neodporovalo zákonu, ale způsob právního jednání odporoval dobrým mravům.⁸³

Nový občanský zákoník zakotvuje náhradu škody v ustanovení § 2909. Ten stanovuje, že *„Škůdce, který poškozenému způsobí škodu úmyslným porušením dobrých mravů, je povinen ji nahradit; vykonával-li však své právo, je*

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2007, sp. zn. 25 Cdo 874/2005. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 30. 3. 2023].

škůdce povinen škodu nahradit, jen sledoval-li jako hlavní účel poškození jiného.“⁸⁴Tato úprava je tedy po obsahové stránce stejná, jako úprava předchozí. Opět zde musí mezi příčinou a následkem existovat příčinná souvislost. Jediné, co se oproti původnímu ustanovení § 424 změnilo, je zásada říkající, že kdo uplatňuje svá práva a nesleduje při takovém uplatňování práv poškození jiné osoby, ačkoliv to odporuje dobrým mravům, není povinen nahradit škodu, protože takové jednání nezakládá právní odpovědnost. Pro vznik odpovědnosti je tedy hlavním předpokladem fakt, že osoba chce svým jednáním druhou osobu poškodit.

Rád bych na závěr uvedl příklad, na který jsem v průběhu vyhledávání informací k této problematice narazil. Jedná se o případ, o kterém vydal Nejvyšší soud ČR v roce 2013 rozsudek. Šlo o situaci, kdy mladý chlapec vběhl na silnici, kde došlo ke srážce chlapce s vozidlem. Chlapec tak svým jednáním způsobil dopravní nehodu tudíž by měl být povinen nahradit škodu, která vznikla na vozidle v důsledku srážky. Řidič vozidla ovšem po této dopravní nehodě nezastavil, ale naložil chlapce do zavazadlového prostoru a odvezl ho mimo obec, kde k nehodě došlo. Poté zastavil na lesní cestě, kde chlapce vyložil ze zavazadlového prostoru, nechal ho tam a odjel. Chlapec měl zlomené obě nohy a otřes mozku. V tomto případě došel Nejvyšší soud k závěru, že je zcela nesprávné, aby byl chlapec nucen nahradit škodu vzniklou na vozidle, neboť to odporuje dobrým mravům. Nutno říci, že řidič vozidla se tímto jednáním dopustil úmyslného trestného činu.⁸⁵ Dle mého názoru se Nejvyšší soud v tomto případě zachoval zcela správně. Bylo by absurdní, aby byla po chlapci požadována náhrada škody. Na tomto příkladu je krásně vidět, jak se dobré mravy projevují v konkrétní situaci, jak by měly fungovat a jak důležitou roli hrají v právním řádu.

⁸⁴§ 2909 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 30. 3. 2023].

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 2. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3419/2014. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 30. 3. 2023].

Závěr

Dobré mravy jsou jednou ze základních zásad soukromého práva a zauímají v českém právním řádu velmi důležitou roli. Požadavek chování se v souladu s dobrými mravy je výrazem mravního poslání soukromého práva. Tato zásada představuje základní společenské hodnoty a slouží k nalézání spravedlivého a správného řešení v případech, kde by pouhou formální aplikací právních norem docházelo k nesprávným výsledkům.

Je to pojem charakteristický svou nedefinovatelností. Definice dobrých mravů není uvedena v žádném právním předpisu, tudíž bývá součástí různých soudních rozhodnutí. Dobré mravy by se daly charakterizovat jako souhrn základních společenských, kulturních a právních norem, který v minulosti osvědčil určitou neměnnost, vystihuje historické tendence a je sdílen rozhodující částí společnosti. Tvoří spolu s dobrou vírou, zákazem zneužití práva a dalšími zásadami nejbližší odnož ekvity jako pojmu vyššího řádu. První zmínky nacházíme v učení *epieikeia*. Samotné počátky formování tohoto pojmu se datují do období Římského království, odkud se recepcí římského práva implementovaly do nejrůznějších právních řádů.

Smluvní svoboda je projevem zásady autonomie vůle. Její zakotvení nalezneme v Listině základních práv a svobod, Ústavě a v nálezu Ústavního soudu. Autonomie vůle a smluvní svoboda nejsou totožnými pojmy. Smluvní svoboda je dílčím projevem zásady autonomie vůle a jedná se o pojem zahrnutý v nadřazeném pojmu autonomie vůle. Zásada smluvní svobody se dělí na dílčí projevy, které jsou: svoboda rozhodnutí, zda určitou smlouvu uzavřít či nikoliv, svobodná vola smluvního partnera, svoboda volby obsahu, formy smlouvy a svoboda volby typu smlouvy. Pro tuto práci je nejdůležitější z těchto dílčích projevů autonomie volby obsahu smlouvy, vzhledem k tomu, že účastníci nesmí jednat v rozporu s dobrými mravy a porušovat jiné korektivy. To je názorná ukázka toho, že dobré mravy působí jako korektiv smluvní svobody.

Co se týká historického kontextu, tak pojem dobré mravy není pojmem zcela novým a formování tohoto pojmu sahá až do období starověkého Říma. Znalost historie a vývoje dobrých mravů nám pomáhá pochopit jeho důležitost v soukromém právu. V římském právu byly dobré mravy chápány jako institut

sloužící k zachování určitých pravidel slušnosti a morálky převzatých od předků. Aby právní jednání bylo platné, nesmělo být v rozporu s dobrými mravy. Pokud by taková situace nastala, zakládalo by to neplatnost takového jednání. Již v tomto období představovaly dobré mravy korektiv smluvní svobody. S postupným vyvíjením římské společnosti se problematika dobrých mravů dostávala do povědomí stále více právních teoretiků. Po pádu Římské říše se pomocí recepce římského práva dostaly dobré mravy do různých právních řádů. Tomu velmi pomohla škola glosátorů a komentátorů.

V období 19. století se dostává dobrým mravům ještě větší pozornosti, díky jejich zakotvení v ABGB. Tento rakouský zákoník obsahuje jakousi konečnou podobu dobrých mravů a představuje vrchol jejich vývoje. Zákoník se věnoval dobrým mravům v několika ustanoveních, ovšem pro účely této práce byla stěžejní zásada, že smlouvy uzavřené v rozporu s dobrými mravy jsou neplatné. Dobré mravy byly následně upraveny v socialistických zákonících z let 1950 a 1964. Hlavním bodem práce v této části bylo uvést, že v tomto období byly dobré mravy nahrazeny pojmem obecného zájmu. Tyto dva pojmy nebyly stejné a ve třetí kapitole se této problematice věnuji podrobněji. V občanském zákoníku byl pak pojem obecného zájmu nahrazen pojmem zájem společnosti. Opět se dá říci, že zájmy společnosti určitým způsobem nahradily dobré mravy.

Po novelizaci občanského zákoníku z roku 1964 se vrací pojem dobré mravy, který tak opět zaujímá své oprávněné primární postavení. Novelizace byla potřeba vzhledem ke změně režimu a přirozenému vývoji společnosti. Hlavním cílem novelizovaného občanského zákoníku bylo co nejlépe reflektovat a navázat na moderní a vyspělé právní řády kontinentálního právního systému. Po této novelizaci následovala úprava dobrých mravů v novém občanském zákoníku z roku 2012. Tento zákoník zakomponoval zásadu dobrých mravů do řady svých ustanovení, kde se v zatím nezměněné podobě nacházejí dodnes.

Dobré mravy přirozeně nejsou jediným obecně uznávaným korektivem, který napomáhá zmírňovat příliš tvrdá a formální ustanovení právního řádu. Mezi další korektivy plnící tuto funkci je morálka, dobrá víra a spravedlnost. Tyto pojmy jsou navzájem propojeny, ovšem nelze je zaměňovat, protože nemají stejný obsah. Morálka představuje určité subjektivní vnitřní přesvědčení, které poté ovlivňuje chování člověka. Má předem známá a jasná pravidla, zatímco dobré

mravy nelze předem jasně určit. Dobrá víra je psychický stav, vnitřní přesvědčení jednotlivce, že nejedná protiprávně. Dobrá víra je jednou ze zásad soukromého práva a je zařazena do právního řádu České republiky. Obsah dobrých mravů a dobré víry není totožný, ovšem dochází k jejich časté záměně. Spravedlnost je součástí společenského života, subjektivní vnímání pozitivních i negativních hodnot nebo také ideální chování člověka či celé společnosti. Rozdíl mezi dobrými mravy a spravedlností je zcela patrný. Spravedlnost je čistě subjektivní vnímání určitých hodnot, kdežto dobré mravy jsou uznávanou zásadou soukromého práva a obecně přijímaná hodnota.

Dobré mravy působí ve vztahu k autonomii vůle jako korektiv, kde dochází k určitému omezení smluvní svobody. Původ autonomie vůle lze spatřovat ve středověku. Ucelený koncept smluvní svobody se ale zformoval až v 16. století. Jednou z nejvýznamnějších událostí se spojení s autonomií vůle bylo vydání Deklarace práv člověka a občana v roce 1789, která zdůrazňovala svobodu člověka a jeho činů. Autonomie vůle není autonomií absolutní. Ze své podstaty musí být něčím limitována. Tuto úlohu korektivu přebírají právě dobré mravy. Smluvní svoboda jako jeden z projevů autonomie vůle tak zakládá velmi široké pravomoci, které jsou ale limitovány korektivem dobrých mravů s tím, že je nutné při jakémkoliv projevu smluvní svobody toto kritérium zohlednit.

Zásada dobrých mravů se projevuje i v jiných oblastech práva, než je právo závazkové. Ve své práci jsem zmiňoval dobré mravy ve vztahu k dědickému právu a ve vztahu k institutu náhrady škody. V obou těchto oblastech působí zásada dobrých mravů jako korektiv právních jednání. Je třeba zmínit, že pravidla socialistického soužití působily jako korektiv právních jednání, které se přičily zájmům společnosti. Mělo to tedy stejnou funkci jako korektiv dobrých mravů, zejména proto, že v období platnosti občanského zákoníku z roku 1964 vystupovala pravidla socialistického soužití jako „náhrada“ dobrých mravů.

Problematika dobrých mravů jako korektivu smluvní svobody je velmi rozsáhlé téma. I přes to jsem se v této práci snažil zvolené téma co nejlépe obsáhnout. Domnívám se, že vývoj dobrých mravů není u konce a nezbyvá než čekat, kam se jejich pojetí posune a co v budoucnu přinese soudní praxe. V návaznosti na výše uvedené si dovoluji tvrdit, že stanovený cíl této diplomové práce vytyčený v úvodu byl splněn.

Na úplný závěr bych chtěl říci, že snad bude tato práce přínosná pro její čtenáře. Obsah práce byl členěn tak, aby co nejlépe pomohl přiblížit zásadu dobrých mravů jako korektivu smluvní svobody veřejnosti a pomohl také k lepšímu pochopení smyslu a účelu této důležité soukromoprávní zásady.

Resumé

This diploma thesis on the topic of good morals as a corrective to contractual freedom is focused on the analysis of good morals, their function and historical development in connection with contractual autonomy as a fundamental principle of private law.

The aim of the thesis is to characterize good morals, including their historical context, their position in the legal order of the Czech Republic, to define their function within contractual autonomy and in other areas of law and to bring a comprehensive view of this issue.

The diploma thesis is divided into six chapters. The first chapter is devoted to the definition of the concept of good manners. I have defined this concept there and what this principle consists of. In the second chapter I devoted myself to the definition of the concept of contractual freedom, where I also described its partial manifestations. The third chapter is devoted to the history and development of good manners. I dealt with good morals and freedom of contract in a historical context. I have therefore mentioned their development from ancient Rome, through their regulation in various civil codes, to the present and their anchoring in the Czech legal order. In the fourth chapter I dealt with the comparison of good morals with other corrections, more specifically morality, good faith and justice. The fifth chapter of this thesis was focused on good morals and autonomy of will, where I stated, in addition to defining this issue, also the historical view and anchoring of the autonomy of will in the Czech legal order. In the last chapter I dealt with good manners in other areas of law. I freed myself from the connection between good morals and freedom of contract and tried to describe how the corrective of good morals operates in the area of inheritance law and the institute of damages.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. Praha: Academia, 1994, 471 s. ISBN 80-200-0243-X.

BEZOUŠKA, Petr. Autonomie vůle. Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše. Editor Bohumil Havel, Vlastimil Pihera. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-265-3.

ČEŠKA, Zdeněk. Občanský zákoník: komentář. Díl I., (Zásady, § 1 až 221). Praha: Panorama, 1987. Zákony - komentáře. 746 s.

ČEŠKA, Zdeněk. Občanský zákoník: komentář. Díl II., (§ 222 až 510). Praha: Panorama, 1987. Zákony - komentáře. 819 s.

DAJCZAK, Wojciech, Tomasz GIARO a Franciszek LONGCHAMPS DE BÉRIER. Český překlad: DOSTALÍK, Petr. Právo římské: základy soukromého práva. Olomouc: IuridicumOlomoucense, 2013. 423 s. ISBN 978-80-87382-41-7.

ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vydání. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a.s., 2012. 1119 s

ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1. svazek, § 1-487. Praha: Linde, 2008. Zákony - komentáře. 1391 s. ISBN 978- 80-7201-687-7.

HURDÍK, Jan a Petr LAVICKÝ. Systém zásad soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 2010. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. 197 s. ISBN 978-80-210-5063-1.

HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 1998. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. 168 s. ISBN 80-210-2001-6.

MATES, Pavel. K problematice neurčitých právních pojmů ve správním právu. Právní rozhledy, 2007, č. 9., s. 327.

NYGH, Peter. *Autonomy in international contracts*. New York: Oxford University Press, 1999. ISBN 01-982-6270-1.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 352 s.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice. 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek I, (§ 1 až 654). Praha: WoltersKluwer, 2014. 1667 s. ISBN 978-80-7478-370-8.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek IV, (§ 1475 až 1720). Praha: WoltersKluwer, 2014. 696 s. ISBN 978-80-7478-579-5.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. I, § 1-459. Praha: C.H. Beck, 2008. Velké komentáře. 1221 s. ISBN 978-80-7400-004-1.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. II, § 460-880. Praha: C.H. Beck, 2008. Velké komentáře. 1223 s. ISBN 978-80-7400-108-6.

Ulpianus D 50. 17. 116 pr.

VÁCLAVEK, Petr. *Odras zásady dobrých mravů v občanském právu* [online]. Brno, 2004. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. 83 s. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/13685/pravf_m/scan.pdf

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8.

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 829 s. ISBN 978-80-7380-413-8.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995. Právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1.

SALAČ, Jaroslav. Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000.

SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-914-9.

Články

TÉGL, Petr. Nový občanský zákoník: O dobrých mravech. Bulletin advokacie [online]. 2011, 7. vyd. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR.

MATES, J., MATESOVÁ KOPECKÁ, Š. Pár poznámek k úpravě institutu dobrých mravů v NOZ. Bulletin advokacie. 2011, roč. 8, č. 7-8, s. 26-32. ISSN 1210-6348.

MATES, Jan, KOPECKÁ MATESOVÁ, Šárka. Pár poznámek k úpravě institutu dobrých mravů v NOZ. Bulletin advokacie. 2011, č. 7-8, s. 26 an.

Internetové zdroje

Dobré mravy. epravo.cz [online]. Publikováno 17. 12. 2007. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/dobremravy-52045.html>

JANEBA, Jiří. Dobré mravy. epravo.cz [online]. Publikováno 20. 5. 2002. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/dobremravy-16941.html>

GÜNTER, Virt. Epieikeia - ne literu, ale ducha zákona plňte. In: Getsemany [online]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/node/1513>

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Díl VI., R-S. digitalniknihovna.cz [online]

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2009, sp. zn. IV. ÚS 128/06

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2007, sp. zn. I. ÚS 557/05, odst. 29.
Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. 12. 1920, sp.
zn. Rv I 702/20. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27. 5. 1925, sp. zn.
Rv I 623/25. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 2. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3419/2014. In:
ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.2.1999, sp. zn. 21 Cdo 1465/98. In:
ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.11.2014, sp. zn. 33 Cdo 901/2014. In:
ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 4. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1659/97. In:
ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2007, sp. zn. 25 Cdo 874/2005. In:
ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 23 Cdo 76/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 23 Cdo 76/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 23 Cdo 76/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 04. 2009, sp. zn. 23 Cdo 1247/2009.

Právní předpisy

§ 879 zák. č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, ve znění ke dni
31.12.1949. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

§ 31 odst. 1 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 1. 1951.
In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

§ 482 odst. 1 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 4. 1964.

In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

§ 484 odst. 2 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 4. 1964.

In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

§ 486 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 4. 1964. In: ASPI

[právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

§ 469a zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 1. 1992. In:

ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

§ 424 zák. č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 4. 1964. In: ASPI

[právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

§ 2909 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In:

ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR